ĢENERĀLADVOKĀTES ELEANORAS ŠARPSTONES [*ELEANOR SHARPSTON*] SECINĀJUMI,
sniegti 2010. gada 30. septembrī[1]

1. Šis *Tribunal du travail de Bruxelles* [Briseles Darba lietu tiesas] lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu attiecas uz uzturēšanās tiesību apjomu trešo valstu pilsoņiem, kuru mazgadīgais bērns ir Savienības pilsonis, kurš līdz šim nav izbraucis no dalībvalsts, kurā viņš ir piedzimis.

2. Atbildot uz iesniedzējtiesas jautājumiem, Tiesai jāizdara vairākas sarežģītas un svarīgas izvēles. Ko tieši nozīmē fakts, ka personai ir Savienības pilsonība? Vai apstākļi, kas ir pamatā tiesvedībai valsts tiesā, attiecas uz "tikai un vienīgi iekšējo" situāciju dalībvalstī, kurā Eiropas Savienības (turpmāk tekstā — "ES") tiesībām nav nekādas ietekmes? Vai arī no Savienības pilsonības izrietošo tiesību (ieskaitot tās, kas vēl varētu rasties) pilnīga atzīšana nozīmē, ka mazgadīga bērna, kurš ir ES pilsonis, tiesības uzturēties jebkurā dalībvalstī (arī savas pilsonības dalībvalstī) drīzāk tiek pamatotas ar ES, nevis valsts tiesībām? Ja tas tā ir, tad šo tiesību efektīvas izmantošanas nodrošināšanai būtu jāpiešķir uzturēšanās tiesības viņa vecākam, kurš ir trešās valsts pilsonis, jo pretējā gadījumā tiktu pieļauts būtisks pamattiesību pārkāpums.

3. Konceptuāli jānoskaidro, vai Savienības pilsoņa tiesību — līdzīgi kā klasisko ekonomisko "brīvību" — izmantošana ir atkarīga no brīvas pārrobežu šķērsošanas (nejaušas, tuvas vai tālas) pirms prasības celšanas? Vai arī, piešķirot tiesības un pienākumus, Savienības pilsonība ir vērsta uz nākotni, nevis pagātni? Formulējot šo pašu jautājumu citādāk — vai Savienības pilsonība ir tikai vispārējo tiesību uz brīvu pārvietošanos, ko ilgstoši izmantojušas ekonomiski aktīvas un finansiāli neatkarīgas personas, neekonomiskā versija? Vai arī tās nozīme ir radikālāka — īsta pilsonība, kas

1 — Oriģinālvaloda — angļu.

ietver vienotu tiesību un pienākumu kopumu tiesiskā Savienībā [2], kurā pamattiesību ievērošanai ir jābūt būtiskai sastāvdaļai?

Hartā paredzētās tiesības, brīvības un principus interpretē saskaņā ar Hartas VII sadaļas vispārējiem noteikumiem, ar ko reglamentē tās interpretēšanu un piemērošanu, un pienācīgi ņemot vērā Hartā minētos paskaidrojumus, kuros izklāsta minēto noteikumu pamatu.

Atbilstošās tiesību normas

2. Savienība pievienojas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai. Šī pievienošanās neietekmē Savienības kompetences, kā tās noteiktas Līgumos.

Atbilstošās ES tiesības

4. LES 6. pantā (bijušais LES 6. pants) ir noteikts:

3. Pamattiesības, kas garantētas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā un kas izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām, ir Savienības tiesību vispārīgo principu pamats."

"1. Savienība atzīst tiesības, brīvības un principus, kas izklāstīti 2000. gada 7. decembra Eiropas Savienības Pamattiesību hartā, kur[a] pielāgota Strasbūrā 2007. gada 12. decembrī, un šai Hartai ir tāds pats juridiskais spēks kā Līgumiem.

5. LESD 18. pantā (bijušais EKL 12. pants) ir noteikts:

Hartas noteikumi nekādā ziņā nepaplašina Savienības kompetences, kā tās noteiktas Līgumos.

"Piemērojot Līgumus un neskarot tajos paredzētos īpašos noteikumus, ir aizliegta jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ.

[…]"

2 — Jēdzienu "tiesiska Savienība" es pārņēmu no ģenerāladvokāta D. Ruisa-Harabo Kolomera [*D. Ruiz-Jarabo Colomer*] secinājumiem lietā C-228/07 *Petersen* (2008. gada 11. septembra spriedums, Krājums, I-6989. lpp., 32. punkts). Pēc viņa pēkšņās un priekšlaicīgās nāves 2009. gada 12. novembrī uzņēmos izvērtēt šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu. Vispirms vēlētos izteikt atzinību gan par viņa ieguldīto darbu šajā lietā, gan kvalitatīvo un apjomīgo ieguldījumu tobrīd vēl "Kopienu", nevis "ES" tiesībās.

6. LESD 20. pantā (bijušais EKL 17. pants) ir noteikts:

"1. Ar šo ir izveidota Savienības pilsonība. Ikviena persona, kam ir kādas dalībvalsts pilsonība, ir Savienības pilsonis. Savienības pilsonība papildina, nevis aizstāj valsts pilsonību.

2. Savienības pilsoņiem ir ar Līgumiem piešķirtās tiesības un ar tiem uzliktie pienākumi.

[…]"

7. LESD 21. pantā (bijušais EKL 18. pants) ir noteikts:

"1. Ikvienam Savienības pilsonim ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstīs, ievērojot Līgumos noteiktos ierobežojumus un nosacījumus, kā arī to īstenošanai paredzētos pasākumus.

[…]"

8. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas [3] 7., 21. un 24. pantā ir noteikts:

"*7. pants*

Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība

Ikvienai personai ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un saziņas neaizskaramību.

[…]

21. pants

Diskriminācijas aizliegums

1. Aizliegta jebkāda veida diskriminācija, tostarp diskriminācija dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētisko īpatnību, valodas, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu dēļ, diskriminācija saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes, diskriminācija īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ.

3 — Pasludināta 2000. gada 7. decembrī Nicā (OV C 364, 1. lpp.). 2007. gada 29. novembrī Eiropas Parlaments apstiprināja tās jaunāko redakciju, kurā bija svītrota atsauce uz Eiropas Konstitūciju (OV C 303, 1. lpp.).

2. Ievērojot Līgumu piemērošanas jomu un neskarot tajos paredzētos īpašos noteikumus, ir aizliegta jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ.

[…]

24. pants

Bērnu tiesības

1. Bērniem ir tiesības uz viņu labklājībai nepieciešamo aizsardzību un gādību. Viņi drīkst brīvi paust savu viedokli. Šis viedoklis atbilstīgi bērnu vecumam un briedumam jāņem vērā jautājumos, kas skar bērnu intereses.

2. Visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātas iestādes, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses.

3. Katram bērnam ir tiesības regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus sakarus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā viņa interesēm."

Atbilstošās starptautisko tiesību normas

9. Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām [4] 17. pantā ir noteikts:

"1. Nedrīkst patvarīgi vai nelikumīgi iejaukties kāda privātajā vai ģimenes dzīvē, patvarīgi vai nelikumīgi apdraudēt viņa dzīvokļa neaizskaramību vai viņa korespondences noslēpumu vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu un reputāciju.

2. Ikvienam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādiem apdraudējumiem."

10. Konvencijas par bērna tiesībām [5] 9. panta 1. punktā ir noteikts:

"1. Dalībvalstis gādā par to, lai bērns netiktu šķirts no saviem vecākiem pretēji viņu gribai, izņemot gadījumus, kad kompetenti orgāni saskaņā ar tiesas lēmumu un atbilstoši piemērojamajam likumam un procedūrām atzīst, ka šāda šķiršana nepieciešama, lai vislabāk ievērotu bērna intereses. Šāds atzinums var būt nepieciešams tai vai citā konkrētā gadījumā, piemēram, ja vecāki nežēlīgi izturas pret

4 — Līgums tika atvērts parakstīšanai 1966. gada 19. decembrī (*Apvienoto Nāciju Organizācijas līgumu krājums*, 999. sēj., 171. lpp., un 1057. sēj., 407. lpp.). Visas Eiropas Savienības dalībvalstis ir Pakta dalībnieces, un attiecībā uz 17. pantu atrunas nav izteiktas.

5 — Līgums pieņemts ar 1989. gada 20. novembra rezolūciju Nr. 44/25 (*Apvienoto Nāciju Organizācijas līgumu krājums*, 1577. sēj., 3. lpp.). Visas Eiropas Savienības dalībvalstis ir Konvencijas dalībnieces, un attiecībā uz 9. panta 1. punktu atrunas nav izteiktas.

bērnu vai nerūpējas par viņu vai ja vecāki nedzīvo kopā ar bērnu un jāizlemj jautājums par bērna dzīvesvietu."

4. protokola 3. pants

"1. Nevienu cilvēku nedrīkst izraidīt nedz individuālā, nedz kolektīvā kārtā no tās valsts teritorijas, kuras pilsonis viņš ir.

11. Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk tekstā — "ECPAK") 8. pantā un tās 4. protokola 3. pantā ir paredzēts [6]:

2. Nevienam cilvēkam nedrīkst liegt tiesības ierasties tās valsts teritorijā, kuras pilsonis viņš ir."

"*8. pants*

1. Ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību.

Valsts tiesiskais regulējums

2. Sabiedriskās institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumos, kas paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts drošības, sabiedriskās kārtības vai valsts labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai morāli vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.

Karaļa 1991. gada 25. novembra dekrēts

12. Karaļa 1991. gada 25. novembra dekrēta 30. panta noteikumos par bezdarbu ir noteikts:

[…]"

"Lai iegūtu tiesības saņemt bezdarbnieka pabalstu, pilna laika darba ņēmējam ir jānostrādā šāds darba dienu skaits:

1 […];

6 — Parakstīta 1950. gada 4. novembrī Romā, Konvenciju ratificējušas visas Eiropas Savienības dalībvalstis. Attiecībā uz 4. protokolu situācija ir mazliet sarežģītāka. Šobrīd Grieķija šo protokolu nav ne parakstījusi, ne ratificējusi, savukārt Apvienotā Karaliste to ir parakstījusi, bet nav ratificējusi. Austrija, Īrija un Nīderlande ir izteikušas atrunas attiecībā uz 3. panta noteikumiem, kas gan neattiecas uz šīs lietas būtību.

2 ja darba ņēmējs ir vecumā no 36 līdz 50 gadiem — 468 dienas 27 mēnešu laika periodā pirms [bezdarbnieka pabalsta] pieteikuma iesniegšanas;

[…].”

13. Karaļa dekrēta 43. panta 1. punktā ir noteikts:

“Neņemot vērā iepriekšējos noteikumus, darba ņēmējam, kurš ir ārvalstnieks vai bezvalstnieks, ir tiesības saņemt bezdarbnieka pabalstu, ja viņš vai viņa ir izpildījis tiesiskajā regulējumā, kas attiecas uz ārvalstniekiem un ārvalsts darba spēka nodarbināšanu, paredzētās prasības.

Beļģijā veikts darbs tiek ņemts vērā tikai tad, ja tas atbilst tiesiskajam regulējumam par ārvalsts darba spēka nodarbināšanu.”

14. Saskaņā ar atbilstošajiem Beļģijas tiesiskā regulējuma noteikumiem (1980. gada 15. decembra likuma 40. pants un 1999. gada 9. jūnija Karaļa dekrēta 2. pants) ES ārvalstnieka laulātais, viņa bērni vai viņa laulātā apgādībā esošie bērni neatkarīgi no viņu pilsonības ir uzskatāmi par ES ārvalstniekiem ar nosacījumu, ka viņi ieceļo, lai apmestos kopā ar pirmo minēto.

15. Beļģijas pilsoņa vai ES ārvalstnieka apgādībā esošiem augšupējiem radiniekiem neatkarīgi no viņu pilsonības nav vajadzīga darba atļauja (saskaņā ar Karaļa dekrētu par 1999. gada 30. aprīļa likuma par ārvalstu darba ņēmēju nodarbināšanu īstenošanu 2. panta 2. punkta 2°. apakšpunkta b) punktu un 1980. gada 15. decembra likuma 40. panta 4. punkta 3. apakšpunktu).

Beļģijas Pilsonības kodekss

16. Saskaņā ar Beļģijas Pilsonības kodeksa 10. panta pirmās daļas redakciju, kas bija piemērojama lietas apstākļu sākšanās brīdī, Beļģijas pilsonību ieguva:

“Beļģijas pilsonis ir bērns, kurš dzimis Beļģijā un kurš jebkurā brīdī līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai vai atzīšanai par pilngadīgu pirms minētā vecuma sasniegšanas būtu bezvalstnieks, ja viņam nebūtu Beļģijas pilsonības.”

17. Saskaņā ar 2006. gada 27. decembra likumu Beļģijā dzimis bērns, kura vecāki nav Beļģijas pilsoņi, vairs nevar iegūt šīs valsts pilsonību, “ja bērns var iegūt citu pilsonību,

viņa likumīgajam pārstāvim vai pārstāvjiem administratīvā kārtībā vēršoties viņa vecāku vai viena no viņiem valsts diplomātiskajās vai konsulārajās iestādēs".

Fakti un pamata tiesvedība

18. H. Ruiss Sambrano [*H. Ruiz Zambrano*] un viņa sieva Moreno Lopesa [*Moreno Lopez*] abi ir Kolumbijas pilsoņi. 1999. gada 7. aprīlī viņi kopā ar savu pirmo bērnu ieradās Beļģijā, pamatojoties uz Beļģijas vēstniecības Bogotā izsniegto vīzu.

19. Pēc nedēļas H. Ruiss Sambrano lūdza piešķirt patvērumu Beļģijā. Pieteikumu viņš pamatoja ar vajadzību bēgt no Kolumbijas, jo kopš 1997. gada privāta milicija nepārtraukti veica izspiešanu (arī draudot ar nāvi), vardarbīgi izturējās pret viņa brāli un 1999. gada janvārī uz vienu nedēļu nolaupīja viņa trīs gadus veco dēlu.

20. 2000. gada 11. septembrī *Commissariat général aux réfugiés et aux apatrides* [Vispārējais bēgļu un bezvalstnieku lietu komisariāts] noraidīja H. Ruisa Sambrano pieteikumu par patvēruma piešķiršanu un izdeva rīkojumu pamest Beļģiju. Tomēr rīkojumā tika iekļauts *neizraidīšanas* nosacījums, saskaņā ar kuru H. Ruisu Sambrano un viņa ģimeni nedrīkstēja nogādāt atpakaļ uz Kolumbiju, ņemot vērā saspringto situāciju šajā valstī.

21. Neņemot vērā šo rīkojumu, 2000. gada 20. oktobrī H. Ruiss Sambrano prasīja *Office des Étrangers* (Ārvalstnieku birojs) izsniegt viņam uzturēšanās atļauju. Pēc tam viņš iesniedza vēl divus pieteikumus [7]. Visi trīs pieteikumi tika noraidīti. H. Ruiss Sambrano mēģināja panākt šo lēmumu atcelšanu un vienlaicīgi pieprasīja izraidīšanas rīkojuma izpildes atlikšanu. Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniegšanas brīdī *Conseil d'État* [Valsts padomē] iesniegtā prasība par atcelšanu vēl nebija izskatīta.

22. Kopš 2001. gada 18. aprīļa H. Ruiss Sambrano un viņa sieva ir reģistrēti kā Shārbēkas [*Schaerbeek*] iedzīvotāji.

23. 2001. gada oktobrī H. Ruiss Sambrano tika pieņemts darbā uz pilnu slodzi sabiedrībā *Plastoria SA* (turpmāk tekstā — "*Plastoria*"), lai saskaņā ar darba līgumu, kas noslēgts uz nenoteiktu laiku, strādātu darbnīcā Briselē. Par H. Ruisa Sambrano veikto darbu tika

7 — Nākamie pieteikumi tika iesniegti pēc viņa otrā un trešā bērna dzimšanas, skat. tālāk minēto 26. punktu.

pienācīgi paziņots *Office national de la Sécurité sociale* (Valsts sociālā nodrošinājuma dienestam). No viņa darba algas acīmredzami atbilstoši likumā noteiktajām likmēm tika atskaitītas sociālā nodrošinājuma iemaksas, un darba devējam bija jāveic atbilstošās darba devēja iemaksas (kas tika veiktas). Lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu nav skaidri norādīts (kā tas bieži notiek), vai H. Ruisa Sambrano ieņēmumiem tika piemēroti ienākuma nodokļa atskaitījumi ienākumu gūšanas vietā.

24. Uzsākot darbu *Plastoria*, H. Ruisam Sambrano nebija darba atļaujas. Turklāt viņš nesaņēma šādu atļauju to piecu gadu laikā, kamēr strādāja šajā uzņēmumā.

25. Pa šo laiku 2003. gada 1. septembrī piedzima viņu otrais bērns Djego [*Diego*] un 2005. gada 26. augustā — trešais bērns Džesika [*Jessica*]. Abi bērni piedzima Beļģijā. Atbilstoši Beļģijas Pilsonības kodeksa 10. panta pirmajai daļai abi bērni ieguva Beļģijas pilsonību [8]. Tiesas sēdē H. Ruisa Sambrano advokāts informēja Tiesu, ka Djego un Džesika uzņemti skolā Shārbēkā.

26. Otrais un trešais pieteikums Ārvalstnieku birojam [9] tika iesniegti attiecīgi pēc Djego un Džesikas piedzimšanas. Šajos pieteikumos H. Ruiss Sambrano apgalvoja, ka saskaņā ar 1980. gada 15. decembra likumu un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 4. protokola 3. pantu viņam bija tiesības saņemt uzturēšanās atļauju kā bērna, kurš ir Beļģijas pilsonis, vecākam.

27. Izskatot trešo pieteikumu, Beļģijas iestādes pieņēma lēmumu izsniegt uzturēšanās reģistrācijas apliecību, kas sedza viņa uzturēšanos Beļģijā no 2005. gada 13. septembra līdz 2006. gada 13. februārim. Ņemot vērā H. Ruisa Sambrano iesniegtās apelācijas sūdzības par tiem lēmumiem, ar kuriem viņam tika atteikts piešķirt uzturēšanās atļauju, viņam tika izsniegta īpaša uzturēšanās atļauja, kas ir spēkā līdz galīgā lēmuma pieņemšanai šajā tiesvedībā.

28. 2005. gada 10. oktobrī H. Ruisa Sambrano darba līgums tika uz laiku pārtraukts. Viņš *Office national de l'Emploi* [Valsts nodarbinātības dienestā] nekavējoties iesniedza pieteikumu par pagaidu bezdarbnieka pabalsta saņemšanu. Pamatojoties uz darba atļaujas neesamību (jo viņa uzturēšanās Beļģijā bija neregulāra), pieteikums tika noraidīts. Viņš cēla pirmo prasību par šo atteikumu (turpmāk tekstā — "pirmā prasība") *Tribunal du travail* (Darba lietu tiesa), taču neilgi pēc tam

8 — Saskaņā ar atbilstošo Kolumbijas tiesisko regulējumu bērni, kas nav dzimuši Kolumbijā, neiegūst Kolumbijas pilsonību, ja vien šāda deklarācija netiek izteikta atbilstošā konsulāta amatpersonām. Attiecībā uz Djego un Džesiku šāda deklarācija netika izteikta.

9 — Skat. šo secinājumu 21. punktu.

atkal tika pieņemts darbā uz pilnu slodzi sabiedrībā *Plastoria*.

29. Tomēr saistībā ar pirmo prasību Beļģijas iestādes veica pārbaudes, lai pārliecinātos par H. Ruisa Sambrano nodarbināšanas nosacījumiem. Atbildīgais inspektors ieradās sabiedrībā *Plastoria* 2006. gada 11. oktobrī. Inspektors sastapa H. Ruisu Sambrano viņa darba vietā un pārliecinājās, ka viņam nav darba atļaujas. Inspektors izdeva rīkojumu par nekavējošu darba attiecību pārtraukšanu. *Plastoria* atbilstoši uzteica H. Ruisam Sambrano darba līgumu bez atlīdzības izmaksāšanas, atsaucoties uz nepārvaramu varu, un izsniedza viņam oficiālu dokumentu (turpmāk tekstā — "veidlapa C4"), kas apliecina sociālā nodrošinājuma un bezdarba apdrošināšanas iemaksu veikšanu visā viņa nodarbinātības laikā no 2001. gada oktobra līdz 2006. gada oktobrim.

30. Beļģijas atbildīgās iestādes nolēma pret *Plastoria* neierosināt krimināllietu, norādot, ka, atskaitot H. Ruisa Sambrano nodarbināšanu bez darba atļaujas, netika konstatēti nekādi citi pārkāpumi noteikumiem par pienākumiem sociālā nodrošinājuma jomā, pareizu nodarbināšanas dokumentu iesniegšanu, nelaimes gadījumu darbā apdrošināšanu vai pienākumiem attiecībā uz darba algu.

31. Zaudējis darbu, H. Ruiss Sambrano atkal vērsās Valsts nodarbinātības dienestā, šoreiz lūdzot piešķirt pabalstu pilnīga bezdarba gadījumā. Viņa pieteikums atkal tika noraidīts. Viņš cēla *Tribunal du travail de Bruxelles* jaunu prasību par šo lēmumu (turpmāk tekstā — "otrā prasība"). Pirmā un otrā prasība ir iesniedzējtiesā ierosinātās pamata tiesvedības priekšmets.

32. Beļģijas valdība savos rakstveida apsvērumos paskaidro, ka, īstenojot valdības pasākumus, kas vērsti uz valstī esošo nelegālo iedzīvotāju īpašās situācijas noregulēšanu, 2009. gada 30. aprīlī H. Ruisam Sambrano tika izsniegta īpaša pagaidu uzturēšanās atļauja, kuras spēkā esamību var pagarināt, kā arī darba atļauja (C veids). Šai darba atļaujai nav atpakaļejoša spēka, tāpēc joprojām tiek uzskatīts, ka H. Ruiss Sambrano *Plastoria* no 2001. līdz 2006. gadam ir ticis nodarbināts bez darba atļaujas.

Prejudiciālie jautājumi

33. Tiesvedībās par diviem Valsts nodarbinātības dienesta lēmumiem, ar kuriem ir noraidīti H. Ruisa Sambrano pieteikumi piešķirt bezdarbnieka pabalstu pagaidu un pilnīga

bezdarba gadījumā, *Tribunal du travail de Bruxelles* (Briseles Darba lietu tiesa) uzdeva Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai [EKL] 12., 17. un 18. pantā, vienā vai vairākos no tiem, skatot tos atsevišķi vai kopā, ir piešķirtas tiesības Savienības pilsonim uzturēties tās dalībvalsts teritorijā, kuras pilsonība viņam ir, neatkarīgi no tā, vai pirms tam viņš ir izmantojis savas tiesības pārvietoties dalībvalstīs?

2) Vai [EKL] 12., 17. un 18. pants, skatot tos kopā ar Pamattiesību hartas 21., 24. un 34. panta noteikumiem, ir jāinterpretē tādējādi, ka tajos atzītās tiesības, nediskriminējot pilsonības dēļ, ikvienam Savienības pilsonim brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstīs nozīmē, ka tad, ja pilsonis ir mazgadīgs bērns, kurš ir augšupējā radinieka, kas ir trešās valsts pilsonis, apgādībā, šim bērnam ir jānodrošina tiesības uzturēties tās dalībvalsts teritorijā, kurā viņš dzīvo un kuras pilsonis viņš ir, neatkarīgi no tā, vai pirms tam viņš pats vai ar sava likumiskā pārstāvja starpniecību ir izmantojis tiesības brīvi pārvietoties, saistot šīs uzturēšanās tiesības ar lietderīgo iedarbību, kuras nepieciešamība ir atzīta Kopienu judikatūrā (2004. gada 19. oktobra spriedums lietā C-200/02 *Zhu* un *Chen*), piešķirot augšupējam radiniekam, kurš ir trešās valsts pilsonis, kura apgādībā ir bērns un kuram ir pietiekami līdzekļi un apdrošināšana slimības gadījumiem, atvasinātas uzturēšanās tiesības, kādas šim pašam trešās valsts pilsonim būtu, ja viņa apgādībā esošais nepilngadīgais bērns būtu Savienības pilsonis, kuram nav tās dalībvalsts pilsonības, kurā viņš dzīvo?

3) Vai [EKL] 12., 17. un 18. pants, skatot tos kopā ar Pamattiesību hartas 21., 24. un 34. panta noteikumiem, ir jāinterpretē tādējādi, ka nepilngadīga bērna, kas ir dalībvalsts pilsonis, tiesības uzturēties tās valsts teritorijā, kurā viņš dzīvo, nozīmē, ka no prasības saņemt darba atļauju ir jāatbrīvo viņa augšupējais radinieks — kurš ir trešās valsts pilsonis, kura apgādībā ir šis nepilngadīgais bērns un kurš, ja vien viņa dzīvesvietas dalībvalsts tiesību aktos nebūtu noteikta prasība par darba atļauju, ir izpildījis nosacījumu par pietiekamiem līdzekļiem un apdrošināšanu slimības gadījumiem, veicot algotu darbu, kas viņu padara par minētās valsts sociālā nodrošinājuma sistēmas subjektu —, lai šī bērna uzturēšanās tiesības būtu saistītas ar lietderīgo iedarbību, kas ir atzīta Kopienu judikatūrā (iepriekš

minētais spriedums lietā *Zhu* un *Chen*) nepilngadīgam bērnam, kurš ir Eiropas pilsonis un kuram ir citas, nevis tās dalībvalsts, kurā viņš dzīvo, pilsonība un kurš ir augšupējā radinieka, kas ir trešās valsts pilsonis, apgādībā?"

34. Rakstveida apsvērumus iesniedza H. Ruiss Sambrano, Beļģijas, Dānijas, Vācijas, Grieķijas, Īrijas, Nīderlandes, Austrijas un Polijas valdība, kā arī Komisija.

35. 2010. gada 26. janvāra tiesas sēdi apmeklēja un mutvārdu apsvērumus izteica H. Ruisa Sambrano advokāts, Beļģijas, Dānijas, Grieķijas, Francijas, Īrijas un Nīderlandes valdības pārstāvji, kā arī Komisija.

Sākotnējie apsvērumi

36. Neviens no šajā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu iesaistītajiem lietas dalībniekiem nav īpaši apstrīdējis tā pieļaujamību. Tomēr īsumā būtu jāizvērtē divi aspekti.

37. Pirmais no tiem būtu, vai prejudiciālie jautājumi patiešām attiecas uz valsts tiesā izskatāmo lietu.

38. No rīkojumā par prejudiciālo jautājumu uzdošanu ietvertās informācijas izriet, ka H. Ruiss Sambrano ir materiāltiesiskos nosacījumus, lai varētu prasīt piešķirt bezdarbnieka pabalstu (proti, saskaņā ar Karaļa 1991. gada 25. novembra dekrēta 30. panta prasībām ir bijis nodarbināts vismaz 468 dienas 27 mēnešu laikā pirms šāda pieteikuma iesniegšanas un veicis atbilstošas sociālā nodrošinājuma iemaksas). Attiecībā uz viņa prasību pastāv divi cieši saistīti šķēršļi. Pirmkārt, valsts tiesību normas [10] nosaka, ka tiek ņemts vērā tikai tāds darbs, kas veikts atbilstoši tiesību aktiem par ārzemniekiem un ārvalsts darba ņēmēju nodarbinātību. Piemērojot šo nosacījumu, H. Ruisa Sambrano pilnas slodzes nodarbinātība *Plastoria* no 2001. gada 1. oktobra līdz 2006. gada 12. oktobrim netiktu ņemta vērā, jo visa šī perioda laikā viņam nebija piešķirta darba atļauja; viņam bija tikai reģistrācijas apliecība, kas tika izsniegta 2005. gada 13. septembrī [11]. Otrkārt, lai ārvalsts darba ņēmējs varētu saņemt pabalstus saskaņā ar valsts

10 — Karaļa 1991. gada 25. novembra dekrēta 43. panta 1. punkta otrais teikums un 1944. gada 28. novembra Dekrētlikuma 7. panta 14. punkta otrais teikums.

11 — Skat. attiecīgi šo secinājumu 24. un 22. punktu.

tiesību normām, viņam jāievēro ārvalstniekiem piemērojamie tiesību akti [12].

39. H. Ruisa Sambrano valsts tiesā celtā prasība būtībā ir par to, vai trešās valsts pilsoņa, kura bērnam ir Beļģijas pilsonība, a) stāvokli var pielīdzināt ES pilsoņa statusam, b) vai arī viņa atvasinātās uzturēšanās tiesības izriet no fakta, ka viņa bērni, būdami Beļģijas pilsoņi, ir ieguvuši arī Savienības pilsonību. Gan a), gan b) gadījumā materiālās uzturēšanās tiesības izrietētu no ES tiesībām [13]; a) gadījumā viņš tiktu automātiski atbrīvots no pienākuma saņemt uzturēšanās atļauju, un b) gadījumā viņš, iespējams, piemērojot nepieciešamo analoģiju, tiktu atbrīvots no pienākuma saņemt uzturēšanās atļauju saskaņā ar iespēju, kas 1999. gada 30. aprīļa likuma 2. panta 2. punkta 2°. apakšpunkta b) punktā ir paredzēta Beļģijas pilsoņa apgādībā esošajiem *augšupējiem* radiniekiem. Ja tas tā nebūtu (tā tiek apgalvots), pret Beļģijas pilsoņiem, kuri nav izmantojuši ES tiesībās paredzētās tiesības brīvi pārvietoties, pastāvētu atgriezeniskā diskriminācija tiktāl, ciktāl viņi nevarētu izmantot tos noteikumus par ģimenes apvienošanos [14], kas ļauj gan Eiropas Savienības pilsonim, kurš ieradies Beļģijā no citas dalībvalsts, gan beļģim, kurš iepriekš ir izmantojis savu pārvietošanās brīvību, apvienoties ar apgādībā neesošu augšupēju ģimenes locekli, kuram ir trešās valsts pilsonība.

40. Lai arī valsts tiesā celtās prasības priekšmets attiecas uz pieteikumu saņemt bezdarbnieka pabalstu saskaņā ar sociālā nodrošinājuma un nodarbinātības tiesību aktiem, nevis administratīvā kārtībā iesniegtu pieteikumu saņemt uzturēšanās atļauju, ir skaidrs, ka valsts tiesa nevar pieņemt lēmumu šajā lietā, nenoskaidrojot, vai, a) pamatojoties uz faktu, ka viņa bērni kā Beļģijas pilsoņi ir arī Savienības pilsoņi, H. Ruiss Sambrano var pamatoties uz Kopienu tiesībās noteiktajām atvasinātājām tiesībām un b) kādas tiesības būtu beļģim, kurš, izmantojot Savienības pilsoņa tiesības, būtu izbraucis uz citu dalībvalsti un tad atgriezies Beļģijā (lai izvērtētu argumentu par atgriezenisko diskrimināciju

12 — Karaļa 1991. gada 25. novembra dekrēta 43. panta 1. punkta pirmais teikums un 69. panta 1. punkts un 1944. gada 28. novembra Dekrētlikuma 7. panta 14. punkta pirmais teikums.

13 — Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru uzturēšanās atļauja ir uzturēšanās tiesību apstiprināšanas, nevis piešķiršanas apliecinājums. Skat. 1976. gada 8. aprīļa spriedumu lietā 48/75 *Royer* (*Recueil*, 497. lpp., 50. punkts) un 2005. gada 17. februāra spriedumu lietā C-215/03 *Oulane* (Krājums, I-1215. lpp., 25. punkts).

14 — Padomes 1990. gada 28. jūnija Direktīva 90/364/EEK par tiesībām uz dzīvesvietu (OV L 180, 26. lpp.), šobrīd aizstāta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvu 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā (OV L 158, 77. lpp., ar grozījumiem OV 2004, L 229, 35. lpp.).

un piemērotu atbilstošās valsts tiesību normas). Turklāt valsts tiesa zināmā mērā ir lūgusi sniegt skaidrojumu [15], kā ES tiesībās tiek definēts Savienības pilsoņa "ģimenes locekļa" jēdziens, norādot uz šīs definīcijas nozīmi tajā izskatāmās lietas atrisināšanā [16].

41. Otrs aspekts attiecas uz H. Ruisa Sambrano advokāta Tiesai sniegto informāciju, ka Beļģijas *Conseil d'État* [Valsts padome] un *Cour Constitutionnelle* [Konstitucionālā tiesa] nesen līdzīgās lietās abas ir nolēmušas, ka Kopienu tiesībās pastāvošās atgriezeniskās diskriminācijas dēļ nav ievērots konstitucionālais vienlīdzīgas attieksmes princips [17]. Iespējams, varētu domāt, ka tādējādi iesniegtais lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu zaudē savu nozīmi. Citiem vārdiem, vai tagad, kad augstākās tiesu instances iesniedzējtiesai ir devušas vadlīnijas par valsts tiesību normām, iesniegtie jautājumi par Eiropas Savienības tiesībām joprojām ir aktuāli?

42. Manuprāt, tie ir aktuāli.

43. Pirms *Tribunal du travail* varēs piemērot *Conseil d'État* un *Cour Constitutionnelle* judikatūru, tai būs jāpārliecinās, vai atgriezeniskās diskriminācijas iemesls tiešām ir Eiropas Savienības un valsts tiesību mijiedarbība. Lai to noskaidrotu, ir nepieciešams, ka Tiesa dod norādes, kā pareizi interpretēt ES tiesības. Tiesa jau iepriekš ir sniegusi prejudiciālus nolēmumus tieši ar šādu mērķi — palīdzēt iesniedzējtiesai izvērtēt situāciju gan saskaņā ar Eiropas Savienības, gan valsts tiesību normām [18]. Neskaitāmās lietās Tiesa ir piekritusi pieņemt nolēmumu, ja "Kopienu [tagad — Savienības] tiesību normu interpretācija var būt lietderīga valsts tiesām, īpaši gadījumos, kad attiecīgās dalībvalsts tiesības valsts pilsoņiem nosaka tādas pašas tiesības kā tās, ko citu dalībvalstu pilsoņiem piešķirtu Kopienu [tagad — Savienības] tiesības situācijā, kuru minētā tiesa uzskata par

15 — 1980. gada 15. decembra Likuma 40.a pants un Karaļa 1999. gada 9. jūnija dekrēta 2. pants.

16 — Skat. 1990. gada 18. oktobra spriedumu apvienotajās lietās C-297/88 un C-197/89 *Dzodzi* (*Recueil*, I-3763. lpp., 42. punkts).

17 — *Conseil d'État* 2009. gada 15. maija spriedums lietā 193.348 un 2009. gada 22. septembra spriedums lietā 196.294; *Cour Constitutionnelle* 2009. gada 3. novembra spriedums lietā 174/2009.

18 — Piemēram, skat. 2000. gada 5. decembra spriedumu lietā C-448/98 *Giumont* (*Recueil*, I-10663. lpp., 23. punkts), 2002. gada 5. marta spriedumu apvienotajās lietās C-515/99, no C-519/99 līdz C-524/99 un no C-526/99 līdz C-540/99 *Reisch* (*Recueil*, I-2157. lpp., 26. punkts), 2003. gada 11. septembra spriedumu lietā C-6/01 *Anomar* u.c. (*Recueil*, I-8621. lpp., 41. punkts) un 2008. gada 1. aprīļa spriedumu lietā C-212/06 *Gouvernement de la Communauté française* un *Gouvernement wallon* (Krājums, I-1683. lpp., 29. punkts).

salīdzinājumu"[19]. Patiesi, sniedzot mutvārdu apsvērumus, Beļģijas pārstāvis apstiprināja, ka iesniedzējtiesai jāsaņem Tiesas nolēmums, lai izvērtētu, vai ES tiesības izraisīja atgriezenisko diskrimināciju.

44. No minētā izriet, ka Tiesai ir jāatbild uz uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem.

Izskatāmo jautājumu pārfrāzēšana

45. Valsts tiesas uzdotie jautājumi ietver trīs veidu apsvērumus. Kaut arī tie, iespējams, neizriet pietiekami skaidri no uzdoto jautājumu formulējuma, tos var izsecināt no detalizētākas analīzes, kas ir izklāstīta rīkojumā par prejudiciāla jautājuma uzdošanu.

46. Galvenais iesniedzējtiesas uzdevums ir noskaidrot, vai, lai varētu piemērot Līguma noteikumus par Savienības pilsonību, ir nepieciešama personas pārvietošanās. Iesniedzējtiesa ļoti labi apzinās, ka LESD 20. un 21. pants konceptuāli atšķiras no LESD 45. pantā noteiktajām darba ņēmēju tiesībām brīvi pārvietoties un no LESD 49. pantā paredzētās brīvības veikt uzņēmējdarbību (vai visām LESD 34. un nākamajos pantos uzskaitītajām "ekonomiskajām" brīvībām). Bet cik atšķirīgi ir nosacījumi par pilsonību?

47. Tālāk valsts tiesa jautā, kāda ir šo pamattiesību (īpaši lietās *Carpenter*[20], *MRAX*[21] un *Zhu* un *Chen*[22] Tiesas noteikto pamattiesību uz ģimenes dzīvi) loma, nosakot LESD 20. un 21. panta piemērošanas jomu.

48. Visbeidzot valsts tiesa jautā par LESD 18. panta nozīmi indivīdu aizsardzībā pret ES tiesībās paredzēto atgriezenisko diskrimināciju, piemērojot nosacījumus par Savienības pilsonību.

19 — Iepriekšējā zemsvītras piezīmē minētā lieta *Gouvernement de la Communauté française* un *Gouvernement wallon* (40. punkts).

20 — 2002. gada 11. jūlija spriedums lietā C-60/00 *Carpenter* (*Recueil*, I-6279. lpp.).

21 — 2002. gada 25. jūlija spriedums lietā C-459/99 *MRAX* (*Recueil*, I-6591. lpp.).

22 — 2004. gada 19. oktobra spriedums lietā C-200/02 *Zhu* un *Chen* (Krājums, I-9925. lpp.). Izskatījusi valsts tiesas materiālus lietā *Zhu* un *Chen*, es izmantošu iespēju kliedēt jau ilgi pastāvošo apjukumu attiecībā uz šīs lietas dalībnieku vārdiem. Katrīnas [*Catherine*] māte bija dzimusi Lavete Maņa Čeņa [*Lavette Man Chen*]. Viņa apprecēja Guocjinu Džu [*Guoquing Zhu*] (zināms kā Hopkinss Džu [*Hopkins Zhu*]) un kļuva par Džu kundzi. Līdz ar to laulātā pāra meita bija Katrīna Džu [*Catherina Zhu*]. Gan māte, gan meita izmantoja uzvārdu Džu brīdī, kad tika celta prasība lietā C-200/02. Atsauce uz Čeņu (un no tās izrietošais apjukums attiecībā uz to, kurš prasītājs bija *Zhu* un kurš *Chen*) izriet no vienkārša pārpratuma.

49. Skaidrības labad un lai sniegtu iesniedzējtiesai lietderīgu atbildi, es šo trīs jautājumu izskatīšanā izmantošu šādu pieeju.

50. Pirmkārt, izvērtēšu jautājumu, vai Djego un Džesika kā Savienības pilsoņi var pamatoties uz LESD 20. un 21. pantā noteiktajām tiesībām, lai gan (līdz šim) nav izbraukuši no savas pilsonības dalībvalsts, un vai H. Ruiss Sambrano tāpēc var prasīt sev atvasinātās uzturēšanās tiesības, lai paliktu Beļģijā un rūpētos par saviem bērniem, un viņus atbalstītu (turpmāk tekstā — "pirmais jautājums"). Saistībā ar šo jautājumu jāapsver, vai radusies situācija ir "pilnībā iekšēja" (kā tiek apgalvots), vai arī pastāv pietiekama saikne, lai varētu pamatoties uz ES tiesībās noteiktajām pilsonības tiesībām. Aktuāls ir arī jautājums, vai LESD 21. pants ietver divas neatkarīgas tiesības, proti, tiesības pārvietoties *un* pašas par sevi pastāvošas tiesības uzturēties, vai arī tajā ir noteiktas tikai tiesības pārvietoties (un *pēc tam* uzturēties).

51. Otrkārt, aplūkošu vairākkārtīgi valsts tiesas uzsvērto atgriezeniskās diskriminācijas aspektu. Tāpēc izvērtēšu LESD 18. panta darbības jomu un tā piemērošanu, lai novērstu ES tiesību nosacījumu par Savienības pilsonību radīto atgriezenisko diskrimināciju (turpmāk tekstā — "otrais jautājums"). Lai gan pēdējo gadu laikā šis jautājums jau ir skatīts [23], tas joprojām nav atrisināts.

52. Visbeidzot, izvērtēšu pamattiesību aspektu (turpmāk tekstā — "trešais jautājums"). Iesniedzējtiesa rīkojumā par prejudiciālo jautājumu uzdošanu nepārprotami lūdz norādes par to, kāda ir pamattiesību uz ģimenes dzīvi nozīme šajā lietā, ja ne Savienības pilsonis, ne viņa vecāki, kuri ir Kolumbijas pilsoņi, nav izbraukuši ārpus Beļģijas. Šis jautājums, savukārt, liek uzdot daudz nozīmīgāku jautājumu: kāda ir ES pamattiesību piemērošanas joma? Vai uz tām var pamatoties pašām par sevi? Vai ir jāpastāv saiknei ar kādām citām, klasiskām ES tiesībām?

53. Tā kā visu šo trīs jautājumu vadmotīvs ir šis pamattiesību aspekts, tad pirms to izvērtēšanas vispirms apsvēršu, vai var uzskatīt, ka H. Ruisa Sambrano un viņa ģimenes gadījumā pastāv reāls risks, ka var tikt pārkāptas ar ES tiesībām piešķirtās pamattiesības uz ģimenes dzīvi.

23 — Skat. īpaši manus secinājumus iepriekš 18. zemsvītras piezīmē minētajā lietā *Government of the French Community and Walloon Government*.

Prologs: H. Ruisa Sambrano ģimenes apstākļi un iespējamais ES pamattiesību uz ģimenes dzīvi pārkāpums

54. Tiesa lietā *Carpenter* [24] pamattiesības uz ģimenes dzīvi atzina par ES tiesību pamatprincipu sastāvdaļu. Savu lēmumu tā pamatoja ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā — "Strasbūras tiesa") judikatūru. Šī tiesa lietā *Boulif* [25] nosprieda, ka "personas izraidīšana no valsts, kurā dzīvo viņam tuvi ģimenes locekļi, var būt [ECPAK] [26] 8. panta 1. punktā garantēto tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību pārkāpums". ECPAK minētais jēdziens "ģimene" galvenokārt attiecas uz ģimeni tradicionālā izpratnē [27], acīmredzami ietverot arī H. Ruisu Sambrano un viņa sievu kā Djego un Džesikas vecākus.

55. Turklāt saskaņā ar Strasbūras tiesas pastāvīgo judikatūru personas nošķiršana no ģimenes locekļiem ir pieļaujama tikai tad, ja tā ir "vajadzīga demokrātiskā sabiedrībā, proti, tā pamato svarīgas sociālās vajadzības, kuras tostarp ir samērīgas ar izvirzīto likumisko mērķi" [28]. ECPAK 8. panta 2. punkta piemērošana, kas ir atkāpe no ECPAK 8. panta 1. punktā garantētajām tiesībām, nozīmē, ka tiek pārbaudīts, vai ir izpildīts samērīguma kritērijs, kas ir pārbaude, kurā tiek ņemti vērā (cita starpā) tādi elementi kā kā ģimenes apmešanās laiks, prasītāja labticība, kultūras un sociālās atšķirības valstī, uz kuru ģimenes locekļi tiktu izraidīti, un viņu integrācijas pakāpe Līgumslēdzējas valsts sabiedrībā [29].

56. Savukārt Tiesa, kaut arī tā lielā mērā pamatojās uz Strasbūras tiesas judikatūru, ir izstrādājusi savu argumentāciju. Rezumējot, Tiesa piešķir aizsardzību šādos gadījumos un/vai atsaucoties uz šādiem elementiem [30].

24 — Minēts iepriekš 20. zemsvītras piezīmē (41. punkts), skat. arī iepriekš 21. zemsvītras piezīmē minēto lietu *MRAX* (53. punkts), 2006. gada 27. aprīļa spriedumu lietā C-441/02 Komisija/Vācija (Krājums, I-3449. lpp., 109. punkts), 2005. gada 14. aprīļa spriedumu lietā C-157/03 Komisija/Spānija (Krājums, I-2911. lpp., 26. punkts), 2006. gada 31. janvāra spriedumu lietā C-503/03 Komisija/Spānija (Krājums, I-1097. lpp., 41. punkts), 2003. gada 23. septembra spriedumu lietā C-109/01 *Akrich* (*Recueil*, I-9607. lpp., 58. un 59. punkts), 2006. gada 27. jūnija spriedumu lietā C-540/03 Parlaments/Padome (Krājums, I-5769. lpp., 52. punkts) un 2008. gada 25. jūlija spriedumu lietā C-127/08 *Metock* u.c. (Krājums, I-6241. lpp., 79. punkts). Attiecībā uz Kopienu pamattiesībām uz ģimenes dzīvi un to ietekmi uz trešo valstu pilsoņiem skat. Carrera, S., *In Search of the Perfect Citizen*? Leidene: Marinus Nijhoff Publishers, 2009, 375.–388. lpp.

25 — Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 2. augusta spriedums lietā *Boultif* pret Šveici (*Recueil des arrêts et décisions*, 2001-IX, 39., 41. un 46. punkts).

26 — Skat. arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 11. jūlija spriedumu lietā *Amrollahi* pret Dāniju (*Recueil des arrêts et décisions* nav publicēts, 33.–44. punkts).

27 — Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2003. gada 9. oktobra spriedums lietā *Slivenko* pret Latviju (*Recueil des arrêts et décisions*, 2003-X, 94. punkts).

28 — Skat. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997. gada 26. septembra spriedumu lietā *Mehemi* pret Franciju (*Recueil des arrêts et décisions*, 1997-VI, 34. punkts) un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. gada 19. februāra spriedumu lietā *Dalia* pret Franciju (*Recueil des arrêts et décisions*, 1998-I, 52. punkts).

29 — Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 21. decembra spriedums lietā *Sen* pret Nīderlandi (*Recueil des arrêts et décisions* nav publicēts, 40. punkts).

30 — Par Tiesas un Strasbūras tiesas atšķirīgo judikatūru saistībā ar ECPAK 8. pantu skat. Sudre, F., *Les grands arrêts de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, *3ème edition*, Parīze: PUF, 2003, 510. un 511. lpp.

57. Pirmkārt, Tiesa neuzstāj, ka, lai saņemtu aizsardzību, prasītājam pamata tiesvedībā būtu jābūt Savienības pilsonim. Tādējādi trešās valsts pilsoņi, kuri ir tuvi Savienības pilsoņa ģimenes locekļi, jau netieši ir saņēmuši aizsardzību saskaņā ar ES tiesībās noteiktajām pamattiesībām uz ģimenes dzīvi. Ņemot vērā Savienības pilsoņa tiesību uz ģimenes dzīvi iespējamo ierobežojumu, trešās valsts pilsonis kā ģimenes loceklis, kurš cēla prasību, arī saņēma aizsardzību [31].

58. Otrkārt, uz pamattiesībām var pamatoties pat tad, ja ģimenes loceklis, kuram jāatstāj valsts, tajā uzturas nelikumīgi [32].

59. Treškārt, Tiesa ņem vērā apstākli, vai ģimenes loceklis rada draudus sabiedriskai kārtībai vai valsts drošībai (kas attaisnotu izraidīšanu no teritorijas) [33].

60. Ceturtkārt, Tiesa atzīs ļaunprātīgu tiesību izmantošanu tikai tad, ja dalībvalsts pieradīs, ka prasītājs rīkojies ļaunprātīgi [34].

61. Šajā gadījumā šo apskatāmo pamattiesību raksturojošie elementi — tiesības uz ģimenes dzīvi un bērna tiesības — ir noteikti attiecīgi Pamattiesību hartas 7. pantā un 24. panta 3. punktā. Lietas apstākļu rašanās brīdī Pamattiesību harta bija ieteikuma tiesību akts un Beļģijas iestādēm tā nebija saistoša. Tomēr arī iepriekš Tiesa to ir ņēmusi vērā kā interpretācijas palīglīdzekli, arī lietās, kas attiecas uz tiesībām uz ģimenes dzīvi [35]. Lisabonas līgumam stājoties spēkā, Pamattiesību harta ieguva primārā tiesību akta statusu [36].

62. Manuprāt, Beļģijas iestāžu lēmums likt H. Ruisam Sambrano izbraukt no Beļģijas, kā arī to neskaitāmie atteikumi piešķirt viņam

31 — Skat. iepriekš 20. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Carpenter*. Iepriekš 22. zemsvītras piezīmē minētajā lietā *Zhu* un *Chen* pieteicēji bija gan mazgadīgā meita (Katrīna Žu, Savienības pilsone), gan trešās valsts pilsone (Džu, viņas māte). Ņemot vērā Katrīnas vecumu, prasību faktiski savas un meitas vārdā iesniedza tikai māte.

32 — Skat. iepriekš 20. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Carpenter* (44. punkts). Saskaņā Apvienotās Karalistes imigrācijas tiesisko regulējumu Kārpentere bija persona, kurai ir bijusi atļauja uzturēties Apvienotajā Karalistē, bet kura palikusi pēc atļautā perioda beigām, turpretī H. Ruiss Sambrano ir patvēruma meklētājs, kuram tika atteikts piešķirt patvērumu. Kā es saprotu, tam tomēr nav nozīmes. No lietā *Carpenter* pasludinātā sprieduma izriet, ka saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu *Secretary of State* bija tiesības vērsties pret Kārpenteri tāpat kā Beļģijas iestādes vēršas pret H. Ruisu Sambrano šajā lietā.

33 — Skat. iepriekš 20. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Carpenter* (44. punkts).

34 — Skat. iepriekš 20. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Carpenter* (44. punkts), iepriekš 22. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Zhu* un *Chen* (36.–41. punkts) un iepriekš 24. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Metock* (75. punkts).

35 — Skat. iepriekš 24. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā Parlaments/Padome (38. punkts).

36 — Skat. LES 6. panta 1. punktu.

uzturēšanās atļauju, ir uzskatāms par iespējamu viņa bērnu pamattiesību uz ģimenes dzīvi un bērnu tiesību aizsardzības pārkāpumu, un līdz ar to (piemērojot lietās *Carpenter* un *Zhu* un *Chen* nospriesto) arī H. Ruisa Sambrano kā tēva līdzvērtīgo tiesību uz ģimenes dzīvi pārkāpumu. Es saucu to par "iespējamu" pārkāpumu tāpēc, ka H. Ruiss Sambrano joprojām atrodas Beļģijā. Tomēr ir acīmredzami, ka izraidīšanas rīkojuma izpildes gadījumā šīs tiesības tiks pārkāptas.

63. Tāpat ir skaidrs, ka pārkāpums varētu būt nopietns. Ja H. Ruiss Sambrano tiks izraidīts, tad izraidīs arī viņa sievu. Šādu pasākumu ietekme uz bērniem būs radikāla. Ņemot vērā bērnu vecumu, viņi nevarēs patstāvīgi dzīvot Beļģijā. Tāpēc jādomā, ka mazākais ļaunums būtu doties prom kopā ar vecākiem. Tomēr tas nozīmētu "izraut" viņus no sabiedrības un kultūras, kurā viņi dzimuši un integrējušies. Lai gan tikai valsts tiesai kā vienīgajai instancei, kura var lemt par faktiem, rūpīgi jāizvērtē lietas apstākļi, šķiet, būtu pamatoti uzskatīt, ka pārkāpums varētu būt nozīmīgs.

64. Taisnība, ka H. Ruisa Sambrano bērni piedzima laikā, kad viņa situācija bija neskaidra. Tomēr rīkojumā par prejudiciālo jautājumu uzdošanu ietvertā informācija liek domāt, ka H. Ruiss Sambrano ir pilnībā integrējies Beļģijas sabiedrībā un nerada tai draudus vai briesmas. Lai gan tikai valsts tiesai kā vienīgajai instancei, kura var lemt par faktiem, jāizlemj šis jautājums, manuprāt, šādi elementi pamato šo viedokli.

65. Pirmkārt, pēc ierašanās Beļģijā H. Ruiss Sambrano regulāri strādāja, pienācīgi veica sociālā nodrošinājuma iemaksas un nepieprasīja finansiālu atbalstu [37]. Otrkārt, šķiet, ka viņš un viņa sieva ir dzīvojuši normālu ģimenes dzīvi, un viņu bērni šobrīd apmeklē skolu Beļģijā. Treškārt, to piecu gadu laikā, kamēr viņš strādāja *Plastoria*, Beļģijas iestādes labprāt ieskaitīja Valsts kasē H. Ruisa Sambrano veiktās sociālā nodrošinājuma iemaksas — attieksme, kas dīvainā kārtā nonāk pretrunā ar citas Beļģijas ministrijas nevēlēšanos piešķirt

37 — Jāatgādina, ka H. Ruisam Sambrano būtu tiesības saņemt pieprasīto bezdarbnieka pabalstu, pamatojoties uz veiktajām iemaksām, ja viņa nodarbinātība *Plastoria* no Djego dzimšanas dienas tiktu uzskatīta par nodarbinātības laikposma sākuma punktu.

viņam uzturēšanās atļauju [38]. Ceturtkārt, fakts, ka Vispārējais bēgļu un bezvalstnieku lietu komisariāts izdeva rīkojumu, iekļaujot tajā *neizraidīšanas* nosacījumu, norāda, ka H. Ruisu Sambrano un viņa ģimeni nevar nogādāt atpakaļ uz Kolumbiju, jo tur viņi būs apdraudēti. Tādējādi, ja viņiem būs jāizbrauc no Beļģijas, viņiem būs jāsameklē kāda trešā valsts, kas piekristu viņus uzņemt un ar kuru viņiem varētu arī nebūt nekāda saikne. Piektkārt, 2009. gadā piešķirot H. Ruisam Sambrano pagaidu uzturēšanās atļauju, Beļģijas iestādes apliecināja, ka viņa klātbūtne nerada risku sabiedrībai un ka nepastāv primāri sabiedriskās kārtības apsvērumi, kas pamatotu viņam uzlikto pienākumu nekavējoties pamest valsti.

66. Tāpēc man šķiet, ka, ja Beļģijas iestādes izpildītu atteikumu piešķirt H. Ruisam Sambrano uzturēšanās atļauju pēc viņa pirmā Beļģijas bērna (Djego) piedzimšanas, īstenojot viņam nelabvēlīgo rīkojumu par izraidīšanu no valsts [39], tad, iespējams, tas tiktu uzskatīts par Djego — un tādējādi netieši arī H. Ruisa Sambrano — ES tiesībās noteikto pamattiesību uz ģimenes dzīvi nopietnu pārkāpumu.

Pirmais jautājums — Savienības pilsonība

Ievada piezīmes

67. 1992. gadā ar Māstrihtas līgumu tika ieviests jauns un dalībvalstu pilsoņu statusu papildinošs elements — Eiropas pilsonība. Piešķirot ikvienam pilsonim tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar jauno Līgumu jaunizveidotajā Savienībā tika atzīta indivīdu būtiskā loma neatkarīgi no tā, *vai viņi ir vai nav ekonomiski aktīvi*. Ikvienam pilsonim ir tiesības un pienākumi, kas visi kopā veido jauno statusu, par kuru

38 — Šķiet, lietā *Trojani* (Tiesas 2004. gada 7. septembra spriedums lietā C-456/02, Krājums, I-7573. lpp., 44. punkts) minētais apstāklis, ka, lai gan Beļģijas sociālā nodrošinājuma iestādes apstrīdēja *minimex* izmaksu, Briseles pašvaldības iestādes piešķīra uzturēšanās atļauju (*permis de séjour*), bija noteicošais, lai Tiesa noteiktu, ka Trožanī [*Trojani*] varēja pamatoties uz EKL 18. pantu (šobrīd — LESD 21. pants), vērtējot to saistībā ar EKL 12. pantu (šobrīd — LESD 18. pants). H. Ruisam Sambrano piešķirtā pagaidu uzturēšanās atļauja ir spēkā tikai līdz *Conseil d'État* apelācijas tiesvedības beigām. Skat. šī sprieduma 27. punktu.

39 — Kā es saprotu, lai arī rīkojuma par izraidīšanu izpilde ir atlikta līdz apelācijas sūdzības izskatīšanai *Conseil d'État*, tas nav atcelts.

2001. gadā Tiesa atzina, ka tas ir paredzēts kā "dalībvalstu pilsoņu pamatstatuss" [40].

A — *Vai, tikai pamatojoties uz uzturēšanos pilsonības dalībvalstī, var atsaukties uz tiesībām, kas izriet no Savienības pilsonības?*

1) Pārvietošanās un klasiskās (ekonomiskās) tiesības uz brīvu pārvietošanos

68. Manuprāt, minētā apgalvojuma ietekme ir tikpat svarīga un tālejoša kā sākotnējās Tiesas judikatūras secinājumi. Uzskatu, ka Tiesas sniegtajai Savienības pilsonības izpratnei lietā *Gryzelczyk*, iespējams, ir tāda pati nozīme kā tās paustajam novatoriskajam apgalvojumam lietā *Van Gend en Loos*, saskaņā ar kuru "Kopiena ir uzskatāma par jaunu starptautisko tiesību regulējumu, kura nodrošināšanai valstis [..] ir ierobežojušas savas suverēnās tiesības un kura subjekti ir ne tikai dalībvalstis, bet arī to pilsoņi" [41].

69. Ir vispārzināms, ka, lai varētu pamatoties uz klasiskajām ekonomiskajām tiesībām, kas saistītas ar četrām brīvībām, parasti ir jāpastāv kaut kāda veida kustībai no vienas dalībvalsts uz otru. Tomēr, pat ņemot vērā šo apstākli, ievērības cienīgs ir fakts, ka Tiesa ir atzinusi, ka būtiski ir nekavēt vai neatturēt no šādu tiesību izmantošanas, un ir noraidoši vērtējusi tādus valsts pasākumus, kuri varētu atturēt izmantot tiesības uz brīvu pārvietošanos.

70. Ir vispārzināms, ka spriedumā lietā *Dassonville* [42] Tiesa atzina, ka "ikviens dalībvalsts tiesiskais regulējums attiecībā uz tirdzniecību, kas var tieši vai netieši, faktiski vai iespējami traucēt Savienības iekšējo tirdzniecību, ir jāuzskata par pasākumu ar kvantitatīviem ierobežojumiem līdzvērtīgu iedarbību". Šīs formulas plašā interpretācija ir ļāvusi Tiesai rūpīgi izvērtēt diskriminējošas un nediskriminējošas valsts tiesību normas

40 — 2001. gada 20. septembra spriedums lietā C-184/99 *Grzelczyk* (*Recueil*, I-6193. lpp., 31. punkts), vēlāk, cita starpā, nostiprināts ar 2002. gada 11. jūlija spriedumu lietā C-224/98 *D'Hoop* (*Recueil*, I-6191. lpp., 28. punkts), 2002. gada 17. septembra spriedumu lietā C-413/99 *Baumbast* un *R* (*Recueil*, I-7091. lpp., 82. punkts), 2004. gada 29. aprīļa spriedumu apvienotajās lietās C-482/01 un C-493/01 *Orfanopoulos* un *Oliveri* (*Recueil*, I-5257. lpp., 65. punkts), 2003. gada 2. oktobra spriedumu lietā C-148/02 *García Avello* (*Recueil*, I-11613. lpp., 22. punkts), iepriekš 22. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Zhu* un *Chen* (25. punkts), 2004. gada 29. aprīļa spriedumu lietā C-224/02 *Pusa* (*Recueil*, I-5763. lpp., 16. punkts); 2005. gada 7. jūlija spriedums lietā C-147/03 Komisija/Austrija (Krājums, I-5969. lpp., 45. punkts), 2005. gada 15. marta spriedums lietā C-209/03 *Bidar* (Krājums, I-2119. lpp., 31. punkts), 2005. gada 12. jūlija spriedums lietā C-403/03 *Schempp* (Krājums, I-6421. lpp., 15. punkts), 2006. gada 12. septembra spriedums lietā C-145/04 Spānija/Apvienotā Karaliste (Krājums, I-7917. lpp., 74. punkts), 2007. gada 7. jūnija spriedums lietā C-50/06 Komisija/Nīderlande (Krājums, I-4383. lpp., 32. punkts) un 2008. gada 16. decembra spriedums lietā C-524/06 *Huber* (I-9705. lpp., 69. punkts).

41 — 1963. gada 5. februāra spriedums lietā 26/62 *Van Gend en Loos* (*Recueil*, 1. lpp., 12. punkts). Lietā *Van Gend en Loos* Tiesa uzskatīja, ka dalībvalstis ir ierobežojušas savas suverēnās tiesības, "lai gan tikai atsevišķās jomās". Minot lietā *Van Gend en Loos* izteikto apgalvojumu atzinumā lietā 2/94, tā otrā daļa netika iekļauta.

42 — 1974. gada 11. jūlija spriedums lietā 8/74 *Dassonville* (*Recueil*, 837. lpp., 5. punkts).

pat tad, ja nav notikusi preču aprite [43]. Valsts tiesību normas preventīvā iedarbība var būt pietiekams iemesls, lai piemērotu LESD 34. pantu (iepriekš — EKL 28. pants). Tādējādi lietā *Carbonati* [44], ievērojot ģenerāladvokāta Pojareša Maduru [*Poiares Maduro*] secinājumus, Tiesa lēma, ka nodokļi, kas precēm ir piemēroti dalībvalstī, ir Līguma nosacījumu pārkāpums [45]. Tiesa skaidri noteica, ka LESD 26. panta 2. punkts (iepriekš — EKL 14. panta 2. punkts), definējot iekšējo tirgu kā "telpu bez iekšējām robežām, kurā […] ir nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprite", tas "nenošķir valstu savstarpējās robežas un valstu iekšējās robežas" [46].

71. Līdzīga pārbaude lietā *Säger* [47] tika attiecināta uz preču brīvu apriti un personu brīvu pārvietošanos, Tiesai skaidrojot, ka EKL 59. pantā (šobrīd — LESD 56. pants) ir paredzēta "ne tikai jebkādas diskriminācijas novēršana attiecībā uz pakalpojumu sniedzēju tā pilsonības dēļ, bet arī jebkāda ierobežojuma atcelšana, kaut arī tas būtu vienādi piemērojams gan vietējiem, gan citu dalībvalstu pakalpojumu sniedzējiem, ja šis ierobežojums aizliedz, apgrūtina vai padara mazāk pievilcīgus tā pakalpojuma sniedzēja pakalpojumus, kas dibināts citā dalībvalstī, kurā tas likumīgi sniedz līdzīgus pakalpojumus" [48]. Šo argumentu ciklu noslēdz Tiesas spriedums lietā *Kraus* [49], nosakot, ka tiesību normas, kas "var ierobežot vai padarīt mazāk pievilcīgu Līgumā garantētās pamatbrīvības īstenošanu [ES] pilsoņiem, tostarp tās dalībvalsts pilsoņiem, kura ir veikusi šo pasākumu", arī attiecas uz Kopienu tiesību piemērojamību [50].

72. Līdz ar to pastāvīgā judikatūra nosaka, ka persona var pamatoties uz Līgumā paredzētajām tiesībām, ja personas pilsonības dalībvalsts tiesību normas ierobežo vai "padara

43 — Skat., cita starpā, 1987. gada 12. marta spriedumu lietā 178/84 Komisija/Vācija (*Recueil*, 1227. lpp., 27. punkts), 2003. gada 23. septembra spriedumu lietā C-192/01 Komisija/Dānija (*Recueil*, I-9693. lpp., 39. punkts), 2003. gada 11. decembra spriedumu lietā C-322/01 *Deutscher Apothekerverband* (*Recueil*, I-14887. lpp., 66. punkts), 2003. gada 19. jūnija spriedumu lietā C-420/01 Komisija/Itālija (*Recueil*, I-6445. lpp., 25. punkts) un 2004. gada 5. februāra spriedumu lietā C-24/00 Komisija/Francija (*Recueil*, I-1277. lpp., 22. punkts).

44 — 2004. gada 9. septembra spriedums lietā C-72/03 *Carbonati Apuani* (Krājums, I-8027. lpp.).

45 — Ģenerāladvokāts atklāti izvērtēja tādas apstrīdētās tiesību normas kā lietā *Carbonati*, atzīstot, ka "ne valsts regulējums, ne Kopienu tiesības pašas par sevi neveido diskrimināciju. Tā rodas, daļēji piemērojot Kopienu tiesības attiecīgajam valsts regulējumam. Šī situācija ir Kopienu tiesību piemērošanas nepieciešamās sekas, pat ja tās nav ne gribētas, ne paredzētas. Pat ja tās galvenie elementi izriet no iekšējām tiesībām, šī situācija no Kopienu tiesību viedokļa arī ir pieskaitāma pie "pārējām" situācijām. Savas tīšās vai netīšās iedarbības rezultātā Kopienu tiesības kļūst par vienu no attiecīgās situācijas veidojošajiem elementiem" (62. punkts).

46 — Iepriekš 44. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Carbonati* (23. punkts).

47 — 1991. gada 25. jūlija spriedums lietā C-76/90 *Säger* (*Recueil*, I-4221. lpp.).

48 — Spriedums lietā *Säger* (12. punkts).

49 — 1993. gada 31. marta spriedums lietā C-19/92 *Kraus* (*Recueil*, I-1663. lpp., 28. un 32. punkts).

50 — Spriedums lietā Kraus (32. punkts). Skat. it īpaši 1992. gada 7. jūlija spriedumu lietā C-370/90 *Singh* (*Recueil*, I-4265. lpp., 23. punkts), kurā šī judikatūra piemērota ģimenes attiecībām starp vīru un sievu.

mazāk pievilcīgu" šīs personas spēju pārvietoties ES [51].

73. Patiešām, Tiesa jau ir pieļāvusi atkāpi no prasības, ka tiesību izmantošanai vajadzīga faktiska pārvietošanās pāri robežām. Tā lietā *Alpine Investments* [52] Tiesa nosprieda, ka aizliegums zvanīt iespējamiem klientiem citā dalībvalstī attiecas uz Līguma nosacījumiem par pakalpojumu sniegšanas brīvību pat tad, ja nav notikusi faktiska pārvietošanās. Lietā *Carpenter* [53] Tiesa atzina, ka ES tiesībām bija noteicošā loma lēmuma pieņemšanā Apvienotās Karalistes iestāžu pret Filipīnu pilsoni pieņemtā izraidīšanas rīkojuma pārsūdzības lietā. Atsaukšanās uz ES tiesībām tika pamatota ar Kārpenteres [*Carpenter*] vīra, kurš ir Lielbritānijas pilsonis, neregulāro došanos uz citām dalībvalstīm, lai pārdotu reklāmas laukumus britu žurnālā. Tiesa pieņēma argumentu, ka šādi Kārpenteres vīrs varēja veiksmīgāk nodrošināt un saņemt pakalpojumus, jo viņa uzraudzīja sava laulātā bērnus no pirmās laulības. Tāpēc Tiesa secināja, ka Kārpenteres izraidīšana ierobežotu laulātā tiesības sniegt un saņemt pakalpojumus [54].

74. Nesenāk lietā *Metock* [55] Tiesa atzina, ka Metokas [*Metock*], Kamerūnas pilsones, kura pēc tam ieguva Lielbritānijas pilsonību un kura, stājoties laulībā (arī ar Kamerūnas pilsoni, kuru viņa satika šajā valstī pirms 12 gadiem), jau bija apmetusies un strādāja Īrijā, kādreiz izmantotās tiesības brīvi pārvietoties bija pietiekams pamats, lai viņas laulātais iegūtu atvasinātas uzturēšanās tiesības Īrijā, kaut gan viņš neizpildīja valsts tiesību aktu prasību par likumīgu uzturēšanos citā dalībvalstī pirms ierašanās Īrijā [56].

Pārvietošanās un Savienības pilsonība

75. Vairākās lietās par pilsonības jautājumu pastāv skaidri nosakāms pārrobežu elements, kas līdzinās klasisko ekonomisko tiesību uz brīvu pārvietošanos izmantošanai. Tā lietā

51 — Skat., cita starpā, 1995. gada 30. novembra spriedumu lietā C-55/94 *Gebhard* (*Recueil*, I-4165. lpp., 37. punkts), 2003. gada 9. septembra spriedumu lietā C-285/01 *Burbaud* (*Recueil*, I-8219. lpp., 95. punkts), 2004. gada 14. oktobra spriedumu lietā C-299/02 Komisija/Nīderlande (Krājums, I-9761. lpp., 15. punkts), 2005. gada 26. maija spriedumu lietā C-249/04 *Allard* (Krājums, I-4535. lpp., 32. punkts) un 2008. gada 17. jūlija spriedumu lietā C-389/05 Komisija/Francija (Krājums, I-5337. lpp., 56. punkts).

52 — 1995. gada 10. maija spriedums lietā C-384/93 *Alpine Investments* (*Recueil*, I-1141. lpp.).

53 — Minēts iepriekš 20. zemsvītras piezīmē.

54 — Iepriekš 20. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Carpenter* (39. punkts).

55 — Minēts iepriekš 24. zemsvītras piezīmē.

56 — Iepriekš 24. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Metock* (58. punkts).

Bickel un *Franz* [57] pret atbildētājiem, kas bija attiecīgi Austrijas un Vācijas pilsoņi, bija ierosināts kriminālprocess Itālijas Trentino-Alto Adidžes [*Trentino — Alto Adige*] reģionā (tas ir, bijušajā Dienvidtirolē), un viņi vēlējās, lai tiesvedība notiek vācu, nevis itāļu valodā. Lietā *Martinez Sala* [58] prasītājs bija Spānijas pilsonis, kas pārcēlies dzīvot uz Vāciju. Lietā *Bidar* [59] Denijs Bidārs [*Dany Bidar*] no Francijas pārcēlās uz Apvienoto Karalisti, kur viņš apmetās pie savas vecmāmiņas, lai pēc mātes nāves pabeigtu mācības un mēģinātu saņemt studējošo aizdevumu studijām universitātē.

77. Tomēr uzskatu, ka no Savienības pilsonības atvasināto tiesību izmantošana ne vienmēr ir nesaraujami un noteikti saistīta ar faktisku pārvietošanos. Ir tiesvedības, kurās faktiskas pārvietošanās elements ir vai nu tik tikko manāms, vai vispār nepastāv.

76. Turklāt, ja dalībvalsts pilsoņi aizstāv no Savienības pilsonības izrietošās tiesības pret savu dalībvalsti, parasti viņi ir izbraukuši un vēlāk atgriezušies šajā dalībvalstī. Lietā *D'Hoop* [60] Marija Natālija D'Hopa [*Marie-Nathalie D'Hoop*] no Beļģijas devās uz Franciju, kur ieguva vidējo izglītību, un, pēc tam atgriežoties Beļģijā, lūdza piešķirt "gaidīšanas pabalstu", ko piešķir jauniešiem, kas pabeiguši mācības un meklē savu pirmo darba vietu. Lietā *Grunkin* un *Paul* [61] Leonards Matiass Grunkins-Pauls [*Leonhard Matthias Grunkin-Paul*] ceļoja starp Dāniju (valsti, kur viņš bija dzimis, dzīvoja un apmeklēja skolu) un Vāciju (savas pilsonības valsti), lai pavadītu laiku ar savu šķirto tēvu. Viņa Vācijas pase bija jāizdod uz tā paša vārda, kāds viņam likumīgi bija dots Dānijā, nevis uz cita vārda.

78. Lietā *García Avello* [62] vecāki, kuri ir Spānijas pilsoņi, pārcēlās uz Beļģiju, bet viņu bērni Esmeralda un Djego (kuriem bija dubultā Spānijas un Beļģijas pilsonība un kuru apstrīdētais uzvārds bija prasības priekšmets) piedzima Beļģijā un, kā liecina lietas materiāli, nekad nav izbraukuši no tās. Lietā *Zhu* un *Chen* [63] Katrīna Džu piedzima vienā no Apvienotās Karalistes daļām (Ziemeļīrijā) un pārvietojās vienīgi Apvienotās Karalistes *teritorijā* (devās uz Angliju). Tobrīd, saņemot labu juridisko konsultāciju, viņa saskaņā ar tiesību aktiem, kas piešķir Īrijas pilsonību visiem, kas

57 — 1998. gada 24. novembra spriedums lietā C-274/96 (*Recueil*, I-7637. lpp.).

58 — 1998. gada 12. maija spriedums lietā C-85/96 *Martinez Sala* (*Recueil*, I-2691. lpp.).

59 — Minēta iepriekš 40. zemsvītras piezīmē.

60 — Minēts iepriekš 40. zemsvītras piezīmē.

61 — 2008. gada 14. oktobra spriedums lietā C-353/06 *Grunkin un Paul* (Krājums, I-7639. lpp.).

62 — Minēts iepriekš 40. zemsvītras piezīmē.

63 — Minēts iepriekš 22. zemsvītras piezīmē.

dzimuši Īrijas salā (iekaitot Ziemeļīriju), varēja pamatoties uz Savienības pilsonību, lai atrastu iespēju iegūt sev un savai ķīniešu izcelsmes mātei uzturēšanās tiesības Apvienotajā Karalistē, jo citādi viņai kā mazam bērnam nebūtu iespējams efektīvi izmantot savas Savienības pilsoņa tiesības. Lietā *Rottmann* [64] Rotmans [*Rottmann*] izšķirošo pilsonību (naturalizācijas ceļā iegūto Vācijas pilsonību, nevis piedzimstot iegūto Austrijas pilsonību) ieguva pēc došanās no Austrijas uz Vāciju. Tomēr spriedumā nav ņemts vērā šis sākotnējais izbraukšanas fakts, visu uzmanību pievēršot vienīgi *paredzamajai* ietekmei, kāda būtu Vācijas pilsonības anulēšanai, līdz ar ko Rotmans kļūtu bezvalstnieks. (Šo nozīmīgo spriedumu rūpīgāk izvērtēšu tālāk šajos secinājumos.) [65]

79. Izvērtējot dažādās ar Līgumu Savienības pilsoņiem piešķirtās tiesības, ir skaidrs, ka uz dažām, it īpaši tiesībām balsot un kandidēt pašvaldību un Eiropas Parlamenta vēlēšanās, var pamatoties tikai dalībvalstī, kas nav iesaistītās personas pilsonības dalībvalsts [66]. Pārējās tiesības — LESD 227. pantā noteiktās tiesības iesniegt sūdzību Eiropas Parlamentā un LESD 228. pantā noteiktās tiesības vērsties pie Eiropas Ombuda — varētu tikt īstenotas bez ģeogrāfiskiem ierobežojumiem [67]. LESD 23. pantā noteiktās tiesības uz diplomātisko un konsulāro aizsardzību ir izmantojamas jebkurā trešā valstī, kurā nav iesaistītās personas pilsonības dalībvalsts pārstāvniecības.

80. Nav viegli definēt, kas ir "galvenais" elements tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā salikumā [68]. Vai tās ir apvienotas tiesības (tiesības "pārvietoties–un–uzturēties")? Vai tās ir tiesības, kas ietver secīgas darbības ("tiesības pārvietoties un pēc to izmantošanas — uzturēties")? Vai tās ir

64 — 2010. gada 2. marta spriedums lietā C-135/08 *Rottmann* (Krājums, I-1449. lpp.).

65 — Skat. 93. un nākamos punktus.

66 — Skat. LESD 22. pantu (iepriekš — EKL 19. pants), kurā ir noteikti īpaši noteikumi personām, "kas dzīvo kādā dalībvalstī, bet nav tās pilsonis," un LESD 20. panta 2. punkta b) apakšpunktu (iepriekš — EKL 17. pants), kas attiecas uz Savienības pilsoņiem, kuri izmanto šīs tiesības "dzīvesvietas dalībvalstī ar tādiem pašiem nosacījumiem kā attiecīgās valsts pilsoņiem".

67 — Abas tiesības ir noteiktas LESD 24. pantā (iepriekš — EKL 21. pants). Saskaņā ar šo pantu Savienības pilsonim ir tiesības (iespējami) rakstiski vērsties pie jebkuras no iestādēm, atrodoties jebkur pasaulē, ievērojot valodas prasības un pastāvot tiesībām saņemt atbildi. Tādējādi (piemēram) H. Ruisa Sambrano bērni varēja rakstīt kādai no institūcijām spāņu valodā no jebkuras trešās valsts, kā arī no jebkuras dalībvalsts un saņemt atbildi.

68 — Kā noteikts LESD 20. panta 2. punkta b) apakšpunktā (iepriekš — EKL 17. pants) un LESD 21. panta 1. punktā (iepriekš — EKL 18. panta 1. punkts).

divas neatkarīgi pastāvošas tiesības (“tiesības pārvietoties” *un* “tiesības uzturēties”)?

Pamattiesību ietekme

81. Kā Tiesai būtu jārīkojas, pastāvot izvēlei vai nu attiecināt LESD 20. panta 2. punkta a) apakšpunktā un 21. panta 1. punktā garantētās “tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā” uz situācijām, kad ES pilsonis vispirms ir izbraucis uz citu dalībvalsti, vai atzīt jēdzienus “pārvietoties” un “uzturēties” par savstarpēji nesaistītiem, tādējādi neliedzot ES pilsonim pamatoties uz šādām tiesībām, ja viņš uzturas (iepriekš nekur neizbraucot) savas pilsonības dalībvalstī?

82. Šajā brīdī atkal jāizvērtē ES tiesiskajā regulējumā noteikto pamattiesību aizsardzība.

83. Pamattiesību nozīmi tiesību uz brīvu pārvietošanos klasiskajā izpratnē visdaiļrunīgāk ir aprakstījis ģenerāladvokāts Džeikobss [*Jacobs*] lietā *Konstantinidis* [69], kurā Vācijā strādājošs grieķu izcelsmes masieris apgalvoja, ka viņa vārda nepareizs oficiālais atveidojums ir ES tiesību pārkāpums. Ģenerāladvokāta Džeikobsa atsaucei uz esošo judikatūru lietā *Wachauf* bija tālejošas sekas. Lieta *Konstantinidis* vairs nebija tikai tiesvedība par diskrimināciju pilsonības dēļ, bet gan par pamattiesībām uz personas identitāti. Prasītāja tiesību atzīšana (kā to apliecina Tiesas spriedums) nozīmē atzīt priekšnoteikumu, ka ES pilsonis, dodoties uz citu dalībvalsti, *ir* tiesīgs pieņemt, “ka, lai arī kur viņš vēlētos doties strādāt ES, pret viņu jāattiecas atbilstoši kopīgajai pamatvērtību sistēmai […]. Citiem vārdiem sakot, viņš ir tiesīgs teikt “civis europeus sum” un pamatoties uz attiecīgo statusu, lai iebilstu pret jebkādu savu pamattiesību aizskārumu” [70]. Savienības pilsonis, izmantojot tiesības brīvi pārvietoties, var pamatoties uz pilnīgi visām ES tiesību garantētajām pamattiesībām (neņemot vērā to saistību ar ekonomisko darbu, ko plānots veikt kādā no dalībvalstīm). Ja tas tā nebūtu, šo personu varētu atrunāt izmantot tiesības brīvi pārvietoties.

84. Tas būtu paradoksāli (lai neteiktu vairāk), ja Savienības pilsonis varētu pamatoties uz ES

69 — 1993. gada 30. marta spriedums lietā C-168/91 *Konstantinidis* (*Recueil*, I-1191. lpp.).

70 — Secinājumi iepriekšējā zemsvītras piezīmē minētajā lietā *Konstantinidis* (46. punkts).

tiesībās garantētajām pamattiesībām tikai kā darba ņēmējs, izmantojot ekonomiskās tiesības brīvi pārvietoties, vai gadījumos, kad valsts tiesību norma atbilst Līguma piemērošanas jomai (piemēram, nosacījumi par vienlīdzīgu atalgojumu), vai saistībā ar ES sekundārajiem tiesību aktiem (tādiem kā pakalpojumu direktīva), bet nevarētu uz tām pamatoties tikai "uzturoties" attiecīgajā dalībvalstī. Lai labāk izprastu lietas būtību, nošķirsim pašas valsts tiesiskajā regulējumā noteikto aizsardzību un atsaukšanos uz ECPAK 8. pantu un pieņemsim (maz gan ticams, ka šāda situācija iespējama), ka valsts tiesību norma dalībvalstī "A" pastiprinātu aizsardzību attiecībā uz tiesībām brīvi paust reliģiskos uzskatus paredz tikai personām, kuras tajā ir uzturējušās nepārtraukti 20 gadus. Dalībvalsts "A" pilsonis (kā M. N. D'Hopa), kurš kādreiz ir izmantojis tiesības brīvi pārvietoties, izbraucot uz kaimiņu dalībvalsti, un kurš tikai nesen atgriezies dalībvalstī "A", varēs pamatoties uz pamattiesībām prasībā pret savas pilsonības dalībvalsti, ņemot vērā Savienības pilsonības nosacījumus (pamatojoties gan uz ECPAK 9. pantu, gan uz Pamattiesību hartas 10. pantu). Vai 18 gadus vecs Savienības pilsonis, kuram ir dalībvalsts "B" pilsonība, bet kurš ir dzimis un visu laiku dzīvojis dalībvalstī "A", varētu rīkoties līdzīgi? (Apstrīdētā valsts tiesību norma neietver diskrimināciju, kas tiešā vai netiešā veidā balstīta uz pilsonību, līdz ar to nevar piemērot LESD 18. pantu [iepriekš — EKL 12. pants].) Ņemot vērā judikatūru lietā *García Avello*, atbilde ir apstiprinoša, taču tas nozīmē, ka "tiesības uzturēties" ir vairāk patstāvīgas tiesības, nevis nesaraujami saistītas ar tiesībām pārvietoties. Ko šajā situācijā darīt (šeit saskatu atgriezeniskās diskriminācijas elementus) 18 gadus vecajam Savienības pilsonim, kuram ir dalībvalsts "A" pilsonība, kurš tajā uzturas un kurš nevar norādīt uz tālāku saikni ar ES tiesībām, kas radusies nejauši vai ar nolūku (piemēram, viņš devies uz dalībvalsti "B", lai apmeklētu skolu)?

85. Ņemot to vērā, turpināšu izvērtēt pastāvošo Tiesas judikatūru lietās par pilsonības jautājumu.

86. Ja tiek uzstāts, ka, lai varētu pamatoties uz Savienības pilsonim piemītošām uzturēšanās tiesībām, faktiski ir jādodas uz dalībvalsti, kas nav personas pilsonības dalībvalsts, tad rezultāts varētu būt gan dīvains, gan neloģisks. Pieņemsim, ka draudzīgs kaimiņš būtu aizvedis Djego un Džesiku uz izklaides parku "Asterikss" [*Parc Astérix*] Francijā vai

pludmali Bretaņā [71]. Viņi būtu saņēmuši pakalpojumus citā dalībvalstī. Ja pēc tam viņi vēlētos iesniegt prasību saistībā ar tiesībām, kas izriet no viņu "pārvietošanās fakta", nevarētu uzskatīt, ka viņu situācija būtu "pilnībā iekšēja" attiecībā uz Beļģiju [72]. Vai viens šāds izbraukums ir pietiekams? Divi? Vairāki? Vai ir pietiekami doties vienas dienas ceļojumā vai arī viņiem Francijā būtu jāpaliek vienu vai divas naktis?

87. Ja ģimene, kura būtu spiesta izbraukt no Beļģijas un pat Eiropas Savienības un meklēt patvērumu, piemēram, Argentīnā, tad Djego un Džesika kā ES pilsoņi varētu lūgt diplomātisko un konsulāro aizsardzību citu dalībvalstu pārstāvniecībās, kas atrodas šajā trešajā valstī. Viņi varētu iegūt dokumentus un vērsties pie ombuda. Bet, ņemot vērā izteikto hipotēzi, viņi nevarētu pamatoties uz savām Savienības pilsoņu tiesībām, lai iegūtu tiesības uzturēties Beļģijā.

88. Ir grūti izvairīties no nemiera sajūtas, kādu izraisa šāds notikumu pavērsiens. Šķiet, ka ES pilsonības tiesību izmantošanu nosaka loterijas, nevis loģikas principi.

89. Vai radikāli būtu jāpaplašina judikatūra lietās par pilsonības jautājumiem, lai šajā prasībā atzītu, ka ir ietekmētas H. Ruisa Sambrano bērnu kā Savienības pilsoņu tiesības — lai gan viņi nav veikuši darbības ārpus savas pilsonības dalībvalsts — un (ja tā) apsvērtu, vai viņš var pamatoties uz atvasinātām uzturēšanās tiesībām?

90. Uzskatu, ka nav jāveic īpaši lieli pasākumi.

Vai situācija ir tikai un vienīgi iekšēja?

91. Šajā tiesvedībā rakstveida apsvērumus sniegušās dalībvalstis vienbalsīgi apgalvo, ka H. Ruisa Sambrano situācija ir pilnībā iekšēja attiecībā uz Beļģiju un ES tiesību normas, ieskaitot tās, kas attiecas uz Savienības pilsonību, nav piemērojamas. Komisija pauž līdzīgus argumentus. Zināmā mērā visi norāda uz iespējamo aizsardzību, ko H. Ruiss Sambrano un viņa ģimene varētu saņemt vai nu saskaņā ar valsts tiesību, vai ECPAK normām, un katrs ar savu aizrautības pakāpi lūdz Tiesu nemaz neapsvērt iespēju, ka varētu būt

71 — Ir skaidrs, ka bērnu vecākiem nebūtu saprātīgi apsvērt iespēju pašiem doties šādā izbraukumā un atklāt, ka viņi nevar atgriezties Beļģijā.

72 — 1989. gada 2. februāra spriedums lietā 186/87 *Cowan* (*Recueil*, 195. lpp., 15. punkts).

iesaistītas tiesības, kas izriet no nosacījumiem par pilsonību.

92. Nepiekrītu šim viedoklim.

93. Ievērības cienīgs ir fakts, ka lietā *Rottmann* gan Vācija (dalībvalsts, kurā Rotmans bija naturalizējies), gan Austrija (viņa izcelsmes dalībvalsts), Komisijas atbalstītas, apgalvoja, "ka laikā, kad tika pieņemts lēmums par [viņa] pamata prāvā naturalizācijas kārtībā iegūtās pilsonības atņemšanu [Rotmans] bija Vācijā dzīvojošs Vācijas pilsonis, uz kuru attiecās Vācijas iestādes izdots administratīvs akts. […] tā esot ar Savienības tiesībām nekādi nesaistīta tikai un *vienīgi iekšzemes situācija*, kurā tās nav piemērojamas tāpēc vien, ka dalībvalsts veic kādu pasākumu attiecībā uz kādu no saviem pilsoņiem. Apstāklis, ka tādā gadījumā kā pamata prāvā esošais *ieinteresētā persona ir izmantojusi savas tiesības uz brīvu pārvietošanos pirms savas naturalizācijas, pats par sevi vien nevar būt pārrobežu aspekts*, kam varētu būt nozīme saistībā ar minētās naturalizācijas kārtībā iegūtās pilsonības atņemšanu" [73].

94. Saistībā ar šo argumentu Tiesa ņēma vērā lūgumu ignorēt Rotmana iepriekš izmantotās tiesības uz brīvu pārvietošanos (no Austrijas uz Vāciju) un vērtēja nākotnes, nevis pagātnes notikumus. Tā skaidri norādīja, ka, lai gan pilsonības piešķiršana un atņemšana ir dalībvalstu kompetences jautājums, situācijās, ko nosaka ES tiesiskais regulējums, valsts tiesību normām tomēr ir jāievēro pēdējā prasības. Tiesa secināja, ka "tāda Savienības pilsoņa situācija, attiecībā uz kuru […] pieņem lēmumu atņemt viņam naturalizācijas kārtībā piešķirto pilsonību […] apstākļos, kad tā rezultātā *var zaudēt* [LESD 20.] pantā *piešķirto statusu un ar to saistītās tiesības*, *savas dabas un seku* dēļ ietilpst Savienības tiesību jomā" [74].

95. Manuprāt, Tiesas secinājumi lietā *Rotmann* un iepriekš taisītais spriedums lietā *Zhu* un *Chen* var tikt viegli attiecināti uz šo tiesvedību. Tajā Beļģijas pilsonības piešķiršana H. Ruisa Sambrano bērniem Djego un Džesikai bija dalībvalsts kompetencē. Tomēr līdz ar pilsonības iegūšanu bērni kļuva par Savienības pilsoņiem un vienlaicīgi varēja izmantot abu pilsonību piešķirtās tiesības. Viņi vēl nav izbraukuši no savas dalībvalsts. Arī Rotmans pēc naturalizēšanās to nebija darījis.

73 — Iepriekš 64. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Rottmann* (38. punkts, autores izcēlums).

74 — Spriedums lietā *Rottmann* (42. punkts, autores izcēlums).

Ja vecākiem nav atvasinātās uzturēšanās tiesības un viņi ir spiesti izbraukt no Beļģijas, visticamāk, ka bērni dosies viņiem līdzi. Tas nozīmē, ka Djego un Džesika ir "situācijā, kurā var zaudēt [Savienības pilsonības] garantēto statusu un ar to saistītās tiesības". Līdz ar to līdzīgi kā lietā *Rotmann bērnu situācija* "savas dabas un seku dēļ ietilpst Savienības tiesību jomā".

96. Turklāt Djego un Džesika līdzīgi kā Katrīna Džu nevar pilnībā un efektīvi izmantot savas tiesības kā Savienības pilsoņi bez vecāku klātbūtnes un atbalsta (it īpaši tiesības pārvietoties un uzturēties jebkurā dalībvalstī). Piemērojot lietā *Zhu* un *Chen* Tiesas atzīto saikni (atzīstot mazgadīga bērna efektīvu pilsoņa tiesību izmantošanu), jāsecina, ka tādējādi arī *H. Ruisa Sambrano situācija* nav "pilnībā iekšēja". Tā ietilpst Savienības tiesību jomā.

97. Tādējādi jāsecina (tāpat kā lietā *Rotmann*), ka "šajos apstākļos Tiesai jālemj par iesniedzējtiesas uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem" — vai, būtībā šo pašu jautājumu pasakot citiem vārdiem, fakti šajā tiesvedībā *ne*veido pilnībā iekšēju situāciju, kurai nav saiknes ar ES tiesībām. Uzskatu, ka, lemjot par uzdotajiem jautājumiem, Tiesai ir jāizvērtē šādi aspekti: a) vai pastāv H. Ruisa Sambrano bērnu kā Savienības pilsoņu tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā iespējams ierobežojums; b) ja šāds ierobežojums pastāv, vai tas principā ir pieļaujams; c) ja tas principā ir pieļaujams, vai tas būtu vēl kā jāierobežo (piemēram, pamatojoties uz samērīgumu)?

Vai pastāv ierobežojums?

98. H. Ruisa Sambrano bērnu kā Savienības pilsoņu tiesības "brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā" nav apšaubāmas. Teorētiski viņi var izmantot šīs tiesības. Tomēr praktiski viņi tās nevar izmantot patstāvīgi bez vecāku atbalsta sava vecuma dēļ.

99. Ja H. Ruiss Sambrano nevar īstenot atvasinātās uzturēšanās tiesības Beļģijā (jautājums, kas saistīts ar viņa tiesībām saņemt bezdarbnieka pabalstu), tad agrāk vai vēlāk viņam būs jāizbrauc no savu bērnu pilsonības dalībvalsts. Ņemot vērā bērnu vecumu

(un pieņemot, ka izbraukšana netiks novilcināta, līdz viņi sasniedz pilngadību), bērni dosies viņam līdzi [75]. Viņi nevarēs izmantot tiesības uz brīvu pārvietošanos un uzturēšanos Eiropas Savienības teritorijā. Līdzība ar lietu *Rottmann* ir acīmredzama. Rotmana Savienības pilsoņa tiesību izmantošana bija nopietni apdraudēta, jo viņa naturalizācijas kārtībā iegūtās pilsonības atcelšana Vācijā liegtu viņam izmantot šīs tiesības *ratione personae*. Šajā tiesvedībā H. Ruisa Sambrano bērnu tiesības ir līdzīgi apdraudētas *ratione loci.* Viņiem jāvar faktiski atrasties Eiropas Savienības teritorijā, lai varētu pārvietoties vai uzturēties citā dalībvalstī [76].

100. Kā apliecina pastāvīgā judikatūra (vispilgtāk lietās *García Avello*, *Zhu* un *Chen*, kā arī *Rottmann*), uz noteiktām no pilsonības izrietošām tiesībām var pamatoties neatkarīgi no iesaistītā ES pilsoņa iepriekšējas pārvietošanās pāri robežām. Manuprāt, ja prasītājiem pirmajās divās lietās *būtu vajadzējis* aizstāvēt patstāvīgu uzturēšanās tiesību prasībā pret iesaistītās dalībvalsts iestādēm (Spānijas pilsoņi pret Beļģiju un Īrijas pilsonis pret Apvienoto Karalisti), Tiesa noteikti būtu atzinusi šādas tiesības. Lietā *Rottmann* Tiesa attīstīja judikatūru plašāk, aizsargājot Vācijā dzīvojoša Vācijas pilsoņa nākamās pilsonības tiesības. Ņemot vērā minēto, būtu grūti atklāti neatzīt, ka LESD 21. pantā ir ietvertas atsevišķi pastāvošas tiesības uzturēties, kas nav saistītas ar tiesībām uz brīvu pārvietošanos (lai gan praksē lielākajā daļā tiesvedību tiesības uzturēties visticamāk tiek izmantotas pēc tiesībām uz brīvu pārvietošanos īstenošanas).

101. Līdz ar to ierosinu Tiesai atzīt patstāvīgu uzturēšanās tiesības esamību.

102. Ievērojot minētos iemeslus, Djego un Džesika nevar izmantot šādas uzturēšanās tiesības bez savu vecāku atbalsta. Tāpēc secinu, ka, pastāvot šādiem apstākļiem, H. Ruisa Sambrano atvasināto uzturēšanās tiesību neatzīšana, iespējams, varētu ierobežot Djego un Džesikas kā Savienības pilsoņu uzturēšanās tiesības.

103. Turklāt, ja Tiesa tomēr nevēlēsies pieņemt, ka LESD 21. pantā ir ietvertas patstāvīgas uzturēšanās tiesības, secinu, ka,

75 — Skat. minētos iepriekš 86. un 87. punktu, kuros tiek izvērtēta ietekme uz tiesībām uz ģimenes dzīvi.

76 — Protams, pastāv teorētiska iespēja, ka cita dalībvalsts varētu uzņemt ģimeni. Šādā gadījumā Djego un Džesika kā Savienības pilsoņi vismaz kaut kādā mērā joprojām varētu izmantot savas tiesības.

ņemot vērā šīs tiesvedības apstākļus, Djego un Džesikas tiesību pārvietoties un uzturēties Savienības teritorijā iespējamais ierobežojums ir pietiekami atbilstošs Katrīnas Džu tiesību ierobežojumam (viņa nekad nebija uzturējusies Īrijas Republikā un tik tiešām nekad nebija izbraukusi no Apvienotās Karalistes teritorijas), lai viņu situāciju pielīdzinātu pēdējai.

Vai ierobežojums ir attaisnojams?

104. Vispirms norādīšu, ka, izvēloties nereģistrēt bērnus kā Kolumbijas pilsoņus, bet tā vietā ļaujot iegūt tās ES dalībvalsts pilsonību, kurā viņi dzimuši, H. Ruiss Sambrano izdarīja sev pieejamu likumīgu izvēli. Šajā ziņā viņa rīcību var pamatoti salīdzināt ar Džu kunga un kundzes rīcību. Tiesa ir atzinusi, ka rīcībā, ja tiek izmantotas likumā noteiktās priekšrocības, nav nekā peļama, un šāda rīcība ir nošķirama no ļaunprātīgas tiesību izmantošanas [77]. Kopš lietas faktu rašanās brīža tika izdarīti grozījumi Beļģijas tiesību normās pilsonības jomā [78] un personai, kas atrodas tādā situācijā kā H. Ruiss Sambrano, vairs nebūs iespējams nereģistrēt savu bērnu savas valsts diplomātiskajās vai konsulārajās iestādēs, lai nodrošinātu, ka tie iegūst Beļģijas pilsonību. Vienlaikus viņa rīcībā nebija nekā nelikumīga.

105. Šis fakts ir jāatceras, it īpaši attiecībā uz argumentiem, kas var izraisīt plašu rezonansi. Dalībvalstis nosaka, kuras personas var kļūt par to pilsoņiem [79]. Šajā tiesvedībā Tiesa tikai lemj par to, uz kādām tiesībām šādas personas var pamatoties, *kļūstot par dalībvalsts pilsoņiem*, vienlaicīgi iegūstot arī Savienības pilsonību.

106. Tādējādi lietā *Kaur* [80] Mandžitai Kaurai [*Manjit Kaur*] nevarēja "atņemt" no Savienības pilsoņa statusa atvasinātās tiesības, jo viņa neatbilda Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes pavalstnieka definīcijai. Tā kā viņa nepārvarēja "pirmo

77 — Skat. iepriekš 24. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Akrich* (55.–57. punkts) (attiecībā uz ES tiesībās noteiktām tiesībām) un iepriekš 22. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Zhu* un *Chen* (36. punkts) (attiecībā uz tiesībām, kas sākotnēji izriet no valsts tiesībām).

78 — Līdzīgi labojumi tika izdarīti Īrijas tiesību normās par pilsonību, 2004. gadā pieņemot Īrijas Tautības un pilsonības aktu (pēc Tiesas sprieduma pasludināšanas lietā *Zhu* un *Chen*).

79 — Skat. 1992. gada 7. jūlija spriedumu lietā C-369/90 *Micheletti* (*Recueil*, I-4239. lpp., 10. punkts), 1999. gada 11. novembra spriedumu lietā C-179/98 *Mesbah* (*Recueil*, I-7955. lpp., 29. punkts), 2001. gada 20. februāra spriedumu lietā C-192/99 *Kaur* (*Recueil*, I-1237. lpp., 19. punkts) un iepriekš 22. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Zhu* un *Chen* (37. punkts).

80 — Spriedums iepriekšējā zemsvītras piezīmē minētajā lietā *Kaur*.

barjeru" un saskaņā ar viņai piemērojamām valsts tiesību normām nebija kvalificējama kā persona, "kurai ir dalībvalsts pilsonība", viņa attiecīgi nevarēja pamatoties uz ES tiesībās paredzētajām ES pilsoņa tiesībām uzturēties jebkurā dalībvalstī (ieskaitot Apvienoto Karalisti) [81]. Tomēr šajā tiesvedībā H. Ruisa Sambrano bērniem ir Beļģijas pilsonība un viņi bauda no tā izrietošās tiesības, līdzīgi kā Rotmana gadījumā, iegūstot Vācijas pilsonību naturalizējoties.

107. Pastāv situācijas, kad ES pilsoņu tiesību izmantošana nav eventuāli atkarīga no uzturēšanās tiesību piešķiršanas augšupējam ģimenes loceklim. Tādējādi ES pilsonis, kurš kļuvis pilngadīgs, spēj izmantot savas tiesības ceļot un uzturēties Eiropas Savienības teritorijā bez uzturēšanās tiesību izvēlētajā dalībvalstī piešķiršanas viņa vecākiem.

108. Tāpēc, manuprāt, principā ir pieņemams iespējamais ES pilsoņa tiesību ierobežojums, kas rodas, ja augšupējam ģimenes loceklim automātiski nav piešķirtas atvasinātās uzturēšanās tiesības ES pilsoņa pilsonības dalībvalstī. Tomēr, pastāvot noteiktiem apstākļiem, ierobežojums nebūtu pieļaujams (piemēram, ja tas nav samērīgs).

Samērīgums

109. Kā Tiesa atzina lietās *Micheletti* [82] un *Kaur* [83], kaut arī pilsonības piešķiršana ietilpst katras dalībvalsts kompetencē, tomēr pēdējai minētai, kad tā īsteno šo kompetenci, ir jāievēro [ES] tiesības [84]. Šādi Tiesa secināja arī lietā *Bickel* un *Franz* attiecībā uz krimināltiesībām un kriminālprocesu [85], lietā *García Avello* attiecībā valsts tiesisko regulējumu par uzvārda piešķiršanu [86] un lietā *Schempp* attiecībā uz tiešo nodokļu piemērošanu [87] — tās visas ir sensitīvas jomas, kurās dalībvalstīm joprojām ir būtiskas pilnvaras.

81 — Iepriekš 79. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Kaur* (minēts arī iepriekš spriedumā lietā *Rottmann*, 49. punkts), it īpaši 20.–24. punkts.

82 — Minēts iepriekš 79. zemsvītras piezīmē (10. punkts).

83 — Minēts iepriekš 79. zemsvītras piezīmē (19. punkts).

84 — Iepriekš 64. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Rottmann* (41. un 42. punkts).

85 — Minēts iepriekš 40. zemsvītras piezīmē (17. punkts).

86 — Minēts iepriekš 40. zemsvītras piezīmē (25. punkts).

87 — Minēts iepriekš 40. zemsvītras piezīmē (19. punkts).

110. Tāpat kā daudzas citas tiesvedības, arī šī attiecas uz tiesību izmantošanu un tiesību ierobežojuma (vai atņemšanas) iespējamo attaisnošanu, līdz ar to jārunā par samērīgumu. Vai, ņemot vērā pastāvošos apstākļus, ir samērīgi neatzīt H. Ruisa Sambrano uzturēšanās tiesības, kas izriet no viņa bērnu kā Savienības pilsoņu tiesībām? Lai gan tikai valsts tiesa var lemt par samērīgumu, būtu noderīgi sniegt dažas atziņas.

111. Lai šajā lietā (līdzīgi kā lietā *Rotmann*) piemērotu samērīguma principu, "iesniedzējtiesai jāpārbauda, vai pamata prāvā esošajā lēmumā [...] ir ievērots samērīguma princips saistībā ar tā ietekmi uz attiecīgās personas stāvokli Savienības tiesībās" [88] (papildus jebkādai samērīguma pārbaudei, ko nosaka valsts tiesību normas). Tiesa šajā lietā skaidroja, ka, "ievērojot nozīmi, kāda primārajās tiesībās tiek piešķirta Savienības pilsoņu statusam, lēmuma [...] izvērtējumā jāņem vērā sekas, kuras ar šo lēmumu var iespējami tikt radītas ieinteresētajai personai un attiecīgajā gadījumā tās ģimenes locekļiem saistībā ar ikvienam Savienības pilsonim piederošo tiesību zaudēšanu. Šajā sakarā it īpaši jāpārbauda, vai šī zaudēšana ir attaisnota [...]" [89].

112. Tiesas sēdē lietā iesaistījušās dalībvalstis uzsvēra, ka uzturēšanās prasību noteikšana trešo valstu pilsoņiem ir dalībvalstu kompetencē. Beļģijas un Dānijas pārstāvji apgalvoja, ka H. Ruiss Sambrano ir neveiksmīgs patvēruma meklētājs, kuram bija jāizbrauc no Beļģijas īsi pēc ierašanās 1999. gadā. Pēc tam viņš ievērojamu laika periodu uzturējās nelikumīgi, un viņam nevajadzētu izmantot ES tiesībās noteikto uzturēšanās tiesību priekšrocības. Īrijas pārstāvis uzbūra dramatisku ainu par trešo valstu pilsoņu imigrācijas vilni gadījumā, ja H. Ruisam Sambrano tiktu atļauts izmantot no viņa bērnu Beļģijas pilsonības atvasinātās uzturēšanās tiesības.

113. H. Ruisa Sambrano advokāts norādīja, ka viņa klients gandrīz sešu gadus bez pārtraukuma ir strādājis *Plastoria*. Šajā laikā viņš atbilstoši veica sociālā nodrošinājuma iemaksas. Beļģijas amatpersonas pārbaudē *Plastoria* nekonstatēja nekādas nelikumības nodokļu, sociālā nodrošinājuma un nodarbinātības tiesību aktu pārkāpumus attiecībā uz viņa darba līgumu. Vienīgie problēmjautājumi ir darba un uzturēšanās atļaujas neesamība; pret

88 — Iepriekš 79. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Rottmann* (55. punkts).

89 — Iepriekš 79. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Rottmann* (56. punkts).

darba devēju netika veikti nekādi pasākumi. Djego un Džesika piedzima dažus gadus pēc H. Ruisa Sambrano, viņa sievas un viņu pirmā bērna ierašanās Beļģijā. Nekas neliecinot, ka Djego un pēc tam Džesikas piedzimšana būtu cinisks mēģinājums ļaunprātīgi izmantot jebkuru iespēju, lai paliktu Beļģijā. Viņi esot patiesa ģimene. H. Ruiss Sambrano esot pilnībā integrējies Beļģijā. Viņa bērni regulāri apmeklējot vietējo skolu. Viņš neesot sodīts. Turklāt viņam ir bijusi piešķirta gan pagaidu uzturēšanās atļauja, kuras spēkā esamību var pagarināt, gan C veida darba atļauja.

114. Es esmu jau izvērtējusi Īrijas valdības "tēlaino" argumentu pēc būtības. Kā apliecināja pati dalībvalsts pēc Tiesas nolēmuma lietā *Zhu* un *Chen*, ja atsevišķas tiesību normas par tās pilsonības iegūšanu rada, vai šķiet, ka tās varētu radīt, "nekontrolējamas" sekas, dalībvalsts var tās mainīt, lai atrisinātu problēmu.

115. To sakot, es neaicinu dalībvalstis kļūt ksenofobiskām, vai arī "aizbultēt visas durvis" un pārvērst Eiropas Savienību par "Eiropas cietoksni". Tas būtu regresējošs un nosodāms solis, kas turklāt būtu klaji pretrunā noteiktajiem politikas mērķiem [90]. Mans mērķis ir atgādināt, ka tiesiskais regulējums par pilsonības iegūšanu ir dalībvalstu ekskluzīvās kompetences joma. Tomēr dalībvalstis, pašām izveidojot "Savienības pilsonības" institūtu, nevar izmantot tikpat neierobežotas pilnvaras attiecībā uz ES tiesībās noteiktās Savienības pilsonības, ko iegūst līdz ar dalībvalsts pilsonības piešķiršanu, *sekām*.

116. Attiecībā uz faktu, ka H. Ruiss Sambrano pēc pieteikuma piešķirt patvērumu noraidīšanas neizbrauca no Beļģijas, atgādinu, ka viņš pārsūdzēja attiecīgos administratīvos

90 — Prezidentūras secinājumos pēc 1999. gada 15. un 16. oktobrī Tamperē notikušās Eiropadomes sanāksmes ir noteikts, ka "šobrīd izaicinājums [...] ir nodrošināt, ka brīvību, kas ietver tiesības brīvi pārvietoties Savienības teritorijā, visi var izmantot drošā un tiesiskā veidā [...]. Tomēr šo brīvību nebūtu jāuzskata tikai par pašas Savienības pilsoņu privilēģiju. Pati tās esamība vilina daudzus citus, kuri nevar izmantot Savienības pilsoņu brīvību automātiski. Šādas brīvības liegšana tām personām, kurām ir attaisnojams iemesls lūgt pieeju mūsu teritorijai, būtu pretrunā ar Eiropas tradīcijām (2. un 3. punkts). Līdzīgi, 2008. gada 15. un 16. oktobrī pieņemot Eiropas Imigrācijas un patvēruma paktu, Eiropadome aicināja dalībvalstis "veicināt harmonisku viņu teritorijā dzīvojošo imigrantu, kas varētu tur palikt uz pastāvīgu dzīvi, integrāciju; šai politikai, kuras ieviešanai jāpieliek patiesas pūles no uzņēmējvalstu puses, jānodrošina migrējošo personu tiesību (it īpaši attiecībā uz izglītību, darbu, drošību un valsts un sociālajiem pakalpojumiem) un pienākumu līdzsvars".

lēmumus un minētās tiesvedības ir laikietilpīgas. Turklāt arī norādu, ka lietā *Carpenter* trešās valsts pilsone (Kārpentere) neievēroja Apvienotās Karalistes imigrācijas likumu prasības, neatstājot valsts teritoriju pēc tam, kad beidzās viņas uzturēšanās atļaujas termiņš kā ieceļotājai. Tiesa to neuzskatīja par nepārvaramu šķērsli, lai viņa nevarētu savā prasībā atsaukties uz ES tiesiskajā regulējumā noteiktajām tiesībām, norādot, ka "par viņas rīcību kopš ieceļošanas Apvienotajā Karalistē 1994. gada septembrī nav bijis nekādu citu sūdzību, kas dotu pamatu bažām, ka viņa nākotnē varētu radīt draudus sabiedriskajai kārtībai vai valsts drošībai" [91].

117. Turpretī šajā tiesvedībā H. Ruisa Sambrano atvasināto tiesību *ne*atzīšanas ilgtermiņa ietekme uz Djego un Džesiku ir absolūta. Bez savu vecāku palīdzības un atbalsta viņi nevar efektīvi izmantot savas Savienības pilsoņu tiesības uz uzturēšanos. Tāpēc līdz tāda vecuma sasniegšanai, kad viņi tiesības varēs izmantot paši, viņu uzturēšanās tiesībām "nebūs satura" (līdzīgi kā tas būtu Katrīnas Džu gadījumā, ja viņas māte nepārtraukti neatrastos Apvienotajā Karalistē).

91 — Iepriekš 20. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Carpenter* (44. punkts).

118. Pabeigtības labad īsumā izvērtēšu ar valsts tiesā iesniegtās prasības priekšmetu saistītu papildu argumentu, proti, ka H. Ruiss Sambrano var kļūt par "pārmērīgu apgrūtinājumu" valsts finansēm.

119. Lietā *Baumbast* [92] Tiesa uzsvēra, ka LESD 21. pantā noteiktie ierobežojumi un nosacījumi ir pamatoti ar domu, ka Savienības pilsoņu uzturēšanās tiesību izmantošana var tikt pakārtota leģitīmām dalībvalstu interesēm. Šajā sakarā jāatgādina, ka "uzturēšanās tiesību subjekti nedrīkst kļūt par "pārmērīgu" apgrūtinājumu uzņemošās dalībvalsts finansēm" [93]. Tomēr Tiesa arī uzskatīja, ka "minētie ierobežojumi un nosacījumi ir jāpiemēro, ievērojot ES tiesībās noteiktās robežas un saskaņā ar vispārīgiem šo tiesību principiem, it īpaši samērīguma principu" [94]. Citiem vārdiem sakot, valsts tiesību normām jābūt vajadzīgām un atbilstošām, lai sasniegtu noteikto mērķi [95].

92 — Minēts iepriekš 40. zemsvītras piezīmē.

93 — Iepriekš 40. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Baumbast* (90. punkts).

94 — Iepriekš 40. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Baumbast* (91. punkts).

95 — Skat., cita starpā, 1993. gada 2. augusta spriedumu apvienotajās lietās C-259/91, C-331/91 un C-332/91 *Alluè* u.c. (*Recueil*, I-4309. lpp., 15. punkts), iepriekš 22. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Zhu* un *Chen* (32. punkts) un 64. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Rottmann* (56. punkts).

120. Vērtējot samērīgumu šajā prasībā, valsts tiesai būs jāņem vērā fakts, ka H. Ruiss Sambrano gandrīz piecus gadus uz pilnu slodzi strādāja *Plastoria*. Par viņa nodarbināšanu tika paziņots *Office national de la Sécurité sociale*. Viņš veica sociālā nodrošinājuma iemaksas, un viņa darba devējs veica attiecīgās savas iemaksas. Tātad viņš neatlaidīgi un regulāri veica iemaksas iesaistītās dalībvalsts valsts finanšu līdzekļos.

121. Manuprāt, šie faktori liek secināt, ka būtu nesamērīgi šajā tiesvedībā neatzīt atvasinātās uzturēšanās tiesības. Tomēr lēmums jāpieņem valsts tiesai kā vienīgajai instancei.

122. Līdz ar to secinu, ka LESD 20. un 21. pants jāinterpretē kā tiesības uzturēties dalībvalstu teritorijā piešķiroši, pamatojoties uz Savienības pilsonību, tas ir, neatkarīgi no tiesībām pārvietoties starp dalībvalstīm. Šie nosacījumi neliedz dalībvalstij atteikties piešķirt atvasinātās tiesības uz uzturēšanos Savienības pilsoņa, kurš ir iesaistītās dalībvalsts pilsonis un kurš vēl nav izmantojis tiesības uz brīvu pārvietošanos, augšupējam radiniekam, pieņemot, ka lēmums ir samērīgs.

Otrais jautājums — Atgriezeniskā diskriminācija

123. Šī jautājuma būtība ir, vai uz LESD 18. pantu var pamatoties, lai novērstu ES un valsts tiesību mijiedarbības izveidoto atgriezenisko diskrimināciju (šajā lietā — nosacījumu par Savienības pilsonību). Problēmas būtība ir šāda. Ja nepilngadīgi bērni (piemēram, Katrīna Džu) ir ieguvuši citas, nevis tās dalībvalsts, kurā viņi uzturas, pilsonību, viņu vecāki(-s) saskaņā ar LESD 21. pantu un lietā *Zhu* un *Chen* pasludināto spriedumu varēs uzturēties Beļģijā, izmantojot atvasinātās tiesības. Djego un Džesika ir Beļģijā dzīvojoši Beļģijas pilsoņi. Vai H. Ruiss Sambrano var pamatoties uz LESD 18. pantu, kas, piemērojot Līgumus, aizliedz "jebkādu diskrimināciju pilsonības dēļ", lai pieprasītu līdzīgas atvasinātās uzturēšanās tiesības?

124. Ja Tiesa piekrīt maniem secinājumiem attiecībā uz pirmo jautājumu, šis jautājums ir lieks. Ja Tiesa tiem nepiekrīt, ir jāapsver iespēja pamatoties uz LESD 18. pantu, lai novērstu šāda veida atgriezenisko diskrimināciju.

Pastāvošā judikatūra: kritisks vērtējums

125. Tiesa lietā *Baumbast* [96] atzina, ka EKL 18. pantam (šobrīd — LESD 21. pants) piemīt tieša iedarbība, piešķirot ekonomiski pasīvām privātpersonām patstāvīgas tiesības uz brīvu pārvietošanos. Tā lemjot, Tiesa tiesības uz brīvu pārvietošanos attiecināja arī uz personām, kurām nav tiešas saiknes ar vienotā tirgus ekonomiku un kuras līdz ar to nevarēja atsaukties uz "klasiskajām" tiesībām brīvi pārvietoties. Uzskatu, ka, ņemot vērā Savienības pilsonības ieviešanu, attīstība šajā virzienā bija gan loģiska, gan neizbēgama. Ja Eiropas Savienības vēlme bija kļūt kaut kam vairāk nekā tikai ērtam un efektīvam tirdzniecības attīstības ietvaram, tai bija jānodrošina piemērota loma tiem, ko tā sāks saukt par saviem pilsoņiem [97].

126. Tomēr šai attīstībai bija vairākas sekas.

127. Pirmkārt, no brīža, kad dalībvalstis papildus pastāvošam pilsonības jēdzienam nolēma ieviest jaunu "Savienības pilsoņa" statusu, bija neiespējami šādas privātpersonas uzskatīt tikai par ražošanas ekonomiskajiem faktoriem. Pilsoņi nav "resursi", kas tiek izmantoti preču un pakalpojumu ražošanā, bet gan privātpersonas, kuras saistītas ar politisko kopienu un kuras aizsargā pamattiesības [98].

128. Otrkārt, kad pilsoņi ceļo, viņi to dara kā dzīvas būtnes, nevis roboti. Viņi iemīlas, precas un dibina ģimeni. Ņemot vērā apstākļus, ģimeni var veidot tikai ES pilsoņi vai ES pilsoņi un trešo valstu pilsoņi, viens ar otru cieši saistīti. Ja pret ģimenes locekļiem neattiecas tāpat kā pret ES pilsoņiem, kuriem ir tiesības uz brīvu pārvietošanos, pārvietošanās brīvības jēdziens zaudē savu patieso nozīmi [99].

96 — Minēts iepriekš 40. zemsvītras piezīmē (82.–84. punkts).

97 — Kā divus sākotnējus un nopietnus izvērtējumus par Eiropas pilsonības piemērojamību un jēgu pēc Māstrihtas līguma skat. O'Leary, S., "The Evolving Concept of Community Citizenship", no: *Kluwer Law International*, Hāga/Londona/Bostona, 1996, un Closa, C., "The Concept of Citizenship in the Treaty on European Union", no: *Common Market Law Review*, 1992, 1137.–1169. lpp.

98 — Eiropas pilsonības un privātpersonas saikņu ar politisko kopienu nozīme aplūkota iepriekš 40. zemsvītras piezīmē minētajā spriedumā lietā Spānija/Apvienotā Karaliste (78. un 79. punkts).

99 — Skat. iepriekš 20. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Carpenter* (39. punkts). Lai arī Direktīva 2004/38 neattiecas uz šo lietu, tās preambulas 5. apsvērumā ir noteikts, ka "visu Savienības pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā jāpiešķir arī viņu ģimenes locekļiem neatkarīgi no to pilsonības, ja tās tiek izmantotas saskaņā ar brīvības un cieņas objektīviem apstākļiem".

129. Treškārt, piešķirot saviem pilsoņiem ES tiesību sistēmā noteiktās pamattiesības un atzīstot, ka tās ir Savienības pamats (LESD 6. panta 1. punkts), Eiropas Savienība apņēmās ievērot principu, ka pilsoņi, kas izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, to īsteno saskaņā ar pamattiesību aizsardzību [100].

130. Ceturtkārt, ratificējot Māstrihtas līgumu un Līgumus par izmaiņām tajā, dalībvalstis, ņemot vērā, ka viņu pilsoņi ir arī ES pilsoņi, apzinājās, ka saspīlējumi vai grūtības, kas radīsies, šiem pilsoņiem izmantojot tiesības uz brīvu pārvietošanos, ir risināmi kopīgi. Tas attiecas ne tikai uz katru dalībvalsti, bet arī uz Eiropas Savienību [101].

131. Šāda ietekme nav savienojama ar domu, ka attiecībā uz Savienības pilsonību ir vienkārši jāievēro tradicionālā pieeja attiecībā uz preču brīvu apriti, darba ņēmēju un pašnodarbināto personu brīvu pārvietošanos un kapitāla brīvu apriti.

132. Ekonomisko pamatbrīvību būtība ir izveidot vienotu tirgu, novēršot tirdzniecības šķēršļus un veicinot konkurenci. Līgumā paredzētos vienota tirgus mērķu ievērošanas līdzekļus (cita starpā, paredzēti LES 3. pantā) ir noteikusi arī Tiesa. Tādējādi Tiesa, cita starpā, apstiprinājusi kritērijus katras pamatbrīvības nepieciešamās saiknes noteikšanai. Piemēram, kopš lietā *Dassonville* [102] pieņemtā nolēmuma iespējamā un faktiskā pārvietošanās tiek pielīdzināta brīvai preču apritei. Lai gan šī judikatūra neuzstāj uz faktisku iepriekšēju apriti, tomēr tieši šai idejai par *apriti* (pat ja šī aprite ir hipotētiska) ir galvenā nozīmē ar pamatbrīvībām garantētajās tiesībās.

133. Šādas pieejas iekšējam tirgum ietekme ir risks, ka ražošanas "statiskie" faktori būs sliktākā pozīcijā nekā "mobilie" faktori, lai arī visos citos aspektos viņu apstākļi var būt līdzīgi vai pat identiski. Līdz ar to ES un valsts tiesību mijiedarbībā izveidojas atgriezeniskā diskriminācija — aspekts, kas līdz šim bija jāatrisina katrai dalībvalstij pašai, nevis Tiesai, kaut gan šāds rezultāts *prima facie*

100 — Skat. iepriekš 24. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Metock* (56. punkts).

101 — Skat. iepriekš 64. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Rottmann* (41. un 42. punkts).

102 — Minēts iepriekš 42. zemsvītras piezīmē.

ir diskriminācijas pilsonības dēļ aizlieguma pārkāpums [103].

134. Vai, ņemot vērā īpašo Savienības pilsonības kontekstu, šāds rezultāts ir pieņemams no ES tiesību perspektīvas.

135. Trīs nesen izskatīto lietu izvērtēšana apliecina, ka šīs tradicionālās, tā sauktās "rokas nost" pieejas turpmāka piemērošana, var radīt ļoti nejaušus rezultātus [104].

136. Saskaņā ar lietā *Carpenter* [105] nolemto pašnodarbinātā persona, kurai ir klienti citās dalībvalstīs, aizsargājot tiesības uz ģimenes dzīvi, var piešķirt savam laulātajam, kurš ir trešās valsts pilsonis, atvasinātas uzturēšanās tiesības. Ja šīs pašnodarbinātās personas klienti atrodas tikai šīs personas dalībvalstī, ES tiesības nav atbilstošas. Bet mūsdienās, pateicoties tieši iekšējā tirgus veiksmīgai attīstībai, ir problemātiski skaidri noteikt robežšķirtni starp pašnodarbinātām personām, kurām interese ir citā dalībvalstī, un pašnodarbinātām personām, kurām interese ir tikai savā dalībvalstī. Kārpenters laiku pa laikam devās uz citu dalībvalsti, lai pārdotu reklāmas laukumus žurnālā. Pieņemsim, ka viņš faktiski nekur nav devies, tomēr klientiem citās dalībvalstīs laiku pa laikam ir nodrošinājis neregulārus pakalpojumus telefoniski vai ar interneta starpniecību. Pieņemsim, ka atsevišķos gadījumos viņa klienti bija Vācijas vai Francijas uzņēmumu filiāles Apvienotajā Karalistē. Pieņemsim, ka vienreiz viņš pārdevis reklāmas laukumu kādā žurnālā kādam klientam, kura uzņēmums darbojās ne tikai Apvienotājā Karalistē.

137. Lietā *Zhu* un *Chen* [106] Katrīnas Džu ķīniešu izcelsmes māte ieguva tiesības uz atvasinātām uzturēšanās tiesībām, jo viņas meita kļuva par Īrijas pavalstnieci saskaņā ar tobrīd spēkā esošo dalībvalsts pilsonības likumā iekļauto eksteritoriālo nosacījumu. Visa

103 — Skat., cita starpā, 1979. gada 13. marta spriedumu lietā 86/78 *Peureux* (*Recueil*, 897. lpp., 38. punkts), 1986. gada 23. oktobra spriedumu lietā 355/85 *Cognet* (*Recueil*, 3231. lpp., 10. un 11. punkts), 1987. gada 18. februāra spriedumu lietā 98/86 *Mathot* (*Recueil*, 809. lpp., 7. punkts), iepriekš 18. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Gouvernement de la Communauté française* un *Gouvernement wallon* (33. punkts) un 24. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Metock* (77. punkts). Ģenerāladvokāti par šo jautājumu ir izteikuši dažādus viedokļus. Skat. ģenerāladvokāta Ležē [*Léger*] secinājumus lietā C-294/01 *Granarolo* (2003. gada 13. novembra spriedums, *Recueil*, I-13429. lpp., 78. un nākamie punkti), ģenerāladvokāta Pojareša Maduru [*Poiares Maduro*] secinājumus iepriekš 44. zemsvītras piezīmē minētajā lietā *Carbonati* (51. un nākamie punkti) un manus secinājumus iepriekš 18. zemsvītras piezīmē minētajā lietā *Gouvernement de la Communauté française* un *Gouvernement wallon* (112. un nākamie punkti).

104 — Kā kritisku analīzi skat., cita starpā, Tryfonidou, A., *Reverse Discrimination in EC La*, Hāga: Kluwer Law International, 2009; Spaventa, E., *Free Movement of Persons in the EU: Barriers to Movement in their Constitutional Context*, Hāga: Kluwer Law International, 2007; Barnard, C., *EC Employment Law*, 3. izdevums, Oksforda: OUP, 2006, 213. un 214. lpp.; Shuibhne, N., "Free Movement of Persons and the Wholly Internal Rule: Time to Move On?", no: *Common Market Law Review*, 2002, 748. lpp., un Ritter, C., "Purely internal situations, reverse discrimination, Guimont, Dzodzi and Article 234", no: *31 European Law Review*, 2006.

105 — Minēts iepriekš 20. zemsvītras piezīmē.

106 — Minēts iepriekš 22. zemsvītras piezīmē.

"kustība" notika starp Angliju un Ziemeļīriju, šķērsojot Sv. Džordža kanālu, vienas dalībvalsts teritorijā (Apvienotā Karaliste). Tomēr pastāvēja pietiekama saikne ar ES tiesībām, lai gan māte, gan meita varētu pieprasīt uzturēšanās tiesības Apvienotajā Karalistē. Saikne tika nodrošināta, par Katrīnas Džu dzimšanas vietu izvēloties Ziemeļīriju. Vai tas būtu vēsturiski noteikts nejaušs apstāklis (eksteritoriāla nosacījuma esamība dalībvalsts tiesību aktos), kas nosaka ES tiesību piemērojamību šādos apstākļos? Vai tiesiskās noteiktības un vienlīdzīgas attieksmes pret Savienības pilsoņiem saprātīgs iznākums?

vai ir pārcēlies Savienības pilsonis"[107]. Pēc pieciem gadiem, ņemot vērā spriedumu lietā *MRAX*[108] un lietā Komisija/Spānija[109], Tiesa lēma, ka spriedums lietā *Akrich* ir jāpārskata. Tika nolemts, ka lietā *Akrich* minēto tiesību izmantošana šobrīd nevar būt atkarīga no trešās valsts pilsoņa laulātā iepriekšējas likumīgas uzturēšanās citā dalībvalstī. Tomēr Tiesa arī turpmāk ir uzsvērusi atšķirību starp Savienības pilsoņiem, kuri jau ir izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos un kuri nav, īsumā atgādinot, ka visas dalībvalstis ir ECPAK līgumslēdzējas un ka ECPAK 8. pants aizsargā tiesības uz ģimenes dzīvi[110]. Tie Savienības pilsoņi, kuri nekur nebija devušies ("statiskie"), līdz ar to joprojām bija pakļauti iespējamai atgriezeniskās diskriminācijas ietekmei, pat ja to Savienības pilsoņu, kuri brīvi pārvietojās, tiesības tika būtiski paplašinātas.

Priekšlikums

138. Nesen lietā *Metock* pieņemtais lēmums pavisam vienkārši ilustrē tiesisko nenoteiktību un līdz ar to diskrimināciju. 2003. gadā virspalāta lietā *Akrich* nolēma, ka, "lai varētu izmantot Padomes 1968. gada 15. oktobra Regulas (EEK) Nr. 1612/68 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā (OV L 257, 2. lpp.) 10. pantā paredzētās tiesības, trešās valsts pilsonim, kas ir Savienības pilsoņa laulātais, ir likumīgi jāuzturas dalībvalstī līdz izceļošanai uz citu dalībvalsti, uz kuru pārceļas

139. Manuprāt, esošajiem Tiesas secinājumiem piemīt būtiski trūkumi. Tāpēc esmu pārliecināta, ka ir īstais laiks lūgt Tiesu atklāti vērtēt atgriezeniskās diskriminācijas

107 — Iepriekš 24. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Akrich* (50. punkts), apkopots spriedumā lietā *Metock* (58. punkts).

108 — Minēts iepriekš 21. zemsvītras piezīmē.

109 — Minēts iepriekš 24. zemsvītras piezīmē.

110 — Skat. iepriekš 24. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Akrich* (77.–79. punkts).

jautājumu. Mani argumenti būs tādi paši kā tie, ko izvirzīju lietā *Gouvernement de la Communauté française* un *Gouvernement wallon*, tomēr — ņemot vērā tiesvedību, kas ietver LESD 21. pantā noteiktās pilsonības tiesības, īpašo raksturu — uzdrošinos ieteikt kritērijus, kurus varētu izmantot, lai noteiktu, vai LESD 18. pants pats par sevi var būt diskriminācijas novēršanas pamatā.

140. Radikālas izmaiņas visā judikatūrā par atgriezenisko diskrimināciju nenotiks vienas nakts laikā. Tāds arī nav mans priekšlikums. Mani ierosinājumi attiecas tikai uz tiesvedībām par Savienības pilsonību. Tā ir joma, kurā pastāvošās judikatūras ietekme ir vispostošākā un izmaiņas būtu visvairāk vajadzīgas.

141. Visām iepriekš minētājām lietām — *Carpenter*, *Zhu* un *Chen* un *Metock* — ir raksturīgas divas iezīmes. Tās veicina tiesisko nedrošību jomā, kas ir jūtīga gan ES, gan nacionālajās tiesībās, turklāt tās ir lietas, kurās Tiesa sniegusi plašu LESD 21. panta interpretāciju, lai aizsargātu pamattiesības. Lai nodrošinātu līdzsvaru starp tiesisko drošību un pamattiesību aizsardzību, Tiesa konsekventi priekšroku devusi pēdējai. Tiesas secinājumi atbilst tās agrāk pieņemtajam apgalvojumam, ka "Savienības pilsoņa statuss ir paredzēts kā dalībvalstu pilsoņu pamatstatuss" [111].

142. Tomēr judikatūras izveidota nenoteiktība nav vēlama. Kāds lēmums Tiesai būtu jāpieņem šobrīd?

143. No vienas puses, jāatturas no kārdinājuma "izstiept" LESD 21. pantu tik lielā mērā, lai aizsardzību attiecinātu tikai uz tām personām, kas neatbilst kritērijiem. Jebkuram tiesības piešķirošam nosacījumam ir jābūt robežām. Ja šāds ierobežojums nepastāv, nosacījums kļūst nepiemērojams un neviens nevar skaidri noteikt, kurš ir tiesīgs izmantot tajā paredzētos nosacījumus. Šāda situācija nav ne dalībvalsts, ne pavalstnieku interesēs, kā arī tā mazina Tiesas ietekmi. No otras puses, ja LESD 21. pantu interpretē pārāk ierobežojoši, dalībvalstīm būs jārisina vairāk atgriezeniskās diskriminācijas gadījumu. Šķiet, tāds iznākums arī nav pārāk apmierinošs.

111 — Skat. iepriekš 40. zemsvītras piezīmē minēto judikatūru.

144. Uzskatu, ka Tiesai LESD 18. pants ir jāinterpretē kā LESD 21. panta un valsts tiesību normu, kas rada ES tiesībās aizsargāto pamattiesību pārkāpumu, mijiedarbībā izveidojušās atgriezeniskās diskriminācijas aizliegums, ja valsts tiesību normas nenodrošina līdzvērtīgu aizsardzību.

145. Ja tiktu ievērota šāda pieeja, tad uz LESD 18. pantu varētu pamatoties, ja (bet tikai, ja) iestātos trīs kumulatīvi nosacījumi.

146. Pirmkārt, prasītājam būtu jābūt Savienības pilsonim, kurš uzturas savas pilsonības dalībvalstī un nav izmantojis LESD noteiktās tiesības uz brīvu pārvietošanos (vai nu klasiskās ekonomiskās tiesības uz brīvu pārvietošanos vai tiesības uz pārvietošanos saskaņā ar LESD 21. pantu), bet kura situācija citos materiālajos aspektos ir salīdzināma ar to šajā dalībvalstī esošo Savienības pilsoņu stāvokli, kuri var aizstāvēt savas tiesības saskaņā ar LESD 21. pantu. Tādējādi prasībā minēto atgriezenisko diskrimināciju izraisa apstāklis, ka šie citi Savienības pilsoņi var aizstāvēt savas tiesības saskaņā ar LESD 21. pantu, savukārt "statisks" Savienības pilsonis, kurš uzturas savas pilsonības dalībvalstī, nevar *prima facie* pamatoties uz valsts tiesību normām, lai saņemtu šādu aizsardzību.

147. Otrkārt, minētajai atgriezeniskai diskriminācijai būtu jābūt saistītai ar ES tiesībās noteikto pamattiesību aizsardzības pārkāpumu. Ne jau katru mazāko atgriezenisko diskrimināciju atklās saskaņā ar LESD 18. pantu. Faktori, kas nosaka "pamattiesību pārkāpuma" faktu, ja iespējams, tiktu definēti pamatojoties uz Strasbūras tiesas judikatūru [112]. Ja Strasbūras tiesa atgriezeniskās diskriminācijas radīto situāciju uzskatītu par pamattiesību pārkāpumu, visticamāk arī Tiesa to atzītu par tādu. Tādējādi ES tiesības uzņemtos atbildību par ES un valsts tiesību mijiedarbībā radušās atgriezeniskās diskriminācijas ietekmes novēršanu, ja (bet tikai tad, ja) šī ietekme būtu pretrunā ECPAK noteiktajiem obligātajiem aizsardzības standartiem. Līdz ar to, šādos apstākļos garantējot efektīvu pamattiesību aizsardzību, ievērojot "Strasbūras" obligātos standartus, Tiesa daļēji apsvērtu prasības, kas varētu izrietēt no plānotās Eiropas Savienības pievienošanās ECPAK. Tas tikai veicinātu

112 — Attiecībā uz faktu, ka pamatā bija Pamattiesību hartā paredzētās pamattiesības, kas nepārklājas ar ECPAK nosacījumiem, jāattīsta atsevišķa jurisprudence, taču tas visticamāk notiks atbilstīgi ES tiesību aktiem.

esošo sadarbību un šo divu jurisdikciju savstarpējo uzticību [113].

148. Treškārt, LESD 18. pants būtu pieejams kā pakārtots aizsarglīdzeklis tikai gadījumos, ja valsts tiesību normas nesniegtu adekvātu pamattiesību aizsardzību. ES tiesībās ļoti bieži aizsardzība ir tikusi nodrošināta pakārtotā veidā. Tādējādi efektivitātes [114] un vienlīdzības [115] principi, tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību [116] un valsts atbildības princips par ES tiesību prasību neievērošanu [117] ir līdzekļi, kas tiek piemēroti adekvātu nacionālo tiesību normu neesamības gadījumā. Šis pēdējais nosacījums panāk atbilstošu līdzsvaru starp dalībvalsts autonomiju un ES tiesību "effet utile" [118]. Tas nodrošina, ka ES tiesībās paredzētā pakārtotā aizsardzība papildina, nevis ir prioritāra pār nacionālajām tiesībām. Valsts tiesai jānosaka, vai a) aizsardzība ir pieejama saskaņā ar valsts tiesību aktiem un, b) ja principā aizsardzība ir pieejama, vai tā bija (vai nebija) vismaz līdzvērtīga ES tiesībās pieejamajai aizsardzībai.

149. Tiesas sēdē H. Ruisa Sambrano advokāts norādīja, ka gan *Conseil d'État*, gan *Cour Constitutionnelle* nesen ir pieņēmušas lēmumu par pret trešās valsts pilsoni vērstu

113 — Šis sadarbošanās pienākums netieši attiecas uz Tiesu saskaņā ar Pamattiesību hartas 52. panta 3. punktu, kurā ir noteikts, ka "attiecībā uz Hartā minētajām tiesībām, kas atbilst Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā garantētajām tiesībām, šo tiesību nozīme un piemērošanas joma atbilst Konvencijā paredzētajiem nosacījumiem. Šis nosacījums neaizliedz ES tiesībām nodrošināt plašāku aizsardzību." Vajadzība Tiesai uzņemties proaktīvu lomu "Strasbūras" obligāto standartu veicināšanā, atspoguļota, cita starpā, Alonso, R., "The General Provisions of the Charter of Fundamental Rights of the European Union", no: *European Law Journal*, 8, 2002, 450. un nākamās lpp., un Pérez, T. A., *Conflicts of Rights in the European Union. A Theory of Supranational Adjudication*, Oksforda: Oxford University Press, 2009, 31. un nākamās lpp.

114 — Skat., cita starpā, 1995. gada 14. decembra spriedumu lietā C-312/93 *Peterbroeck* (*Recueil*, I-4599. lpp., 14. punkts) un 2007. gada 13. marta spriedumu lietā C-524/04 *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation* (Krājums, I-2107. lpp., 123. punkts).

115 — Skat., cita starpā, 1998. gada 15. septembra spriedumu lietā C-231/96 *Edis* (*Recueil*, I-4951. lpp., 36. punkts) un 1998. gada 1. decembra spriedumu lietā C-326/96 *Levez* (*Recueil*, I-7835. lpp., 41. punkts).

116 — Skat., cita starpā, 1986. gada 15. maija spriedumu lietā 222/84 *Johnston* (*Recueil*, 1651. lpp., 18. punkts) un 2001. gada 27. novembra spriedumu lietā C-424/99 Komisija/Austrija (Krājums, I-9285. lpp., 45. punkts).

117 — Skat., cita starpā, 1991. gada 19. novembra spriedumu apvienotajās lietās C-6/90 un C-9/90 *Francovich* u.c. (*Recueil*, I-5357. lpp., 35. punkts), 1996. gada 5. marta spriedumu apvienotajās lietās C-46/93 un C-48/93 *Brasserie du Pêcheur* un *Factortame* (*Recueil*, I-1029. lpp., 31. punkts) un 2009. gada 24. marta spriedumu lietā C-445/06 *Danske Slagterier* (Krājums, I-2119. lpp., 19. punkts).

118 — Diemžēl šī nav lieta, kad valsts tiesa pastāvīgi risina un nodrošina tiesisko aizsardzību ES tiesību izraisītas atgriezeniskās diskriminācijas gadījumā. Iepriekš 18. zemsvītras piezīmē minētajā spriedumā lietā *Gouvernement de la Communauté française* un *Gouvernement wallon* Tiesa atklāti aicināja valsts tiesu nodrošināt tiesisko aizsardzību personām, kuras cietušas nevienlīdzīgas attieksmes dēļ un kurām nepiemēro ES tiesības (40. punkts). Lieta tika atdota atpakaļ Beļģijas Konstitucionālajai tiesai, kura šo jautājumu neskatīja (skat. 2009. gada 21. janvāra spriedumu lietā 11/2009 un Elsuwege, P., un Adam, S., kritisko analīzi "The Limits of Constitutional Dialogue for the Prevention of Reverse Discrimination", no: *European Constitutional Law Review*, 5, 2009, 327. un nākamās lpp.). Valsts augstākās tiesu instances daudz lielāku ieinteresētību nodrošināt tiesisko aizsardzību atgriezeniskās diskriminācijas gadījumā (lai gan ne noteikti ietekmējoties no saistīta Tiesas sprieduma prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā) apliecina Spānijas Konstitucionālās tiesas nolēmums (2002. gada 25. aprīļa spriedums lietā 96/2002).

atgriezenisko diskrimināciju situācijā, kas līdzīga viņa klienta apstākļiem [119]. Protams, tikai valsts tiesa var noteikt, vai šajā tiesvedībā H. Ruiss Sambrano var saņemt atbilstošu aizsardzību saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu, neatsaucoties uz LESD 18. pantu. Saskaņā ar manu priekšlikumu valsts tiesai būtu jāpiemēro minētie trīs kumulatīvie kritēriji un atsaukšanās uz ES tiesībām, lai tiktu novērsta atgriezeniskā diskriminācija, jāatzīst tikai tad, ja tie ir ievēroti.

150. Tādējādi ierosinu, ka uz otro jautājumu jāatbild, ka Tiesai LESD 18. pants ir jāinterpretē kā LESD 21. panta un valsts tiesību normu, kas rada ES tiesībās aizsargāto pamattiesību pārkāpumu, mijiedarbībā izveidojušās atgriezeniskās diskriminācijas aizliegums, ja valsts tiesību normas nenodrošina līdzvērtīgu aizsardzību.

Trešais jautājums — Pamattiesības

151. Ja Tiesa uzskata, ka gan uz pirmo, gan uz otro jautājumu (kā minēts iepriekš) jāatbild H. Ruisam Sambrano nelabvēlīgi, jāpievēršas trešajam jautājumam. Vai viņš var atsaukties uz ES pamattiesībām uz ģimenes dzīvi neatkarīgi no citiem ES tiesību nosacījumiem?

152. Tas savukārt liek uzdot ļoti principiālu jautājumu: kāda ir ES tiesībās noteikto pamattiesību piemērošanas joma? Vai prasībā pret dalībvalsti uz tām var pamatoties kā uz patstāvīgām tiesībām? Vai jāpastāv kādai citai saiknei ar ES tiesībām? Ir jāapsver sniedzamo atbilžu iespējamā ietekme.

153. Protams, pati Tiesa ir atbildīga par tik ātru vispārīgo tiesību principu un pamattiesību atzīšanu ES tiesiskajā regulējumā [120]. 1992. gadā Līgumā pa Eiropas Savienību tika iekļautas minētās judikatūras atziņas, (LES 6. pantā) nosakot pienākumu "ievērot pamattiesības".

154. Nākamajos gados ES pastiprināja savu politiku pamattiesību jomā, (piemēram)

119 — Skat. iepriekš 17. zemsvītras piezīmē minētos spriedumus.

120 — Skat., piemēram, 1970. gada 17. decembra spriedumu lietā 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft* (*Recueil*, 1125. lpp.), 1974. gada 14. maija spriedumu lietā 4/73 *Nold*/Komisija (*Recueil*, 491. lpp.), 1979. gada 13. decembra spriedumu lietā 44/79 *Hauer* (*Recueil*, 3727. lpp.) un 1989. gada 21. septembra spriedumu apvienotajās lietās 46/87 un 227/88 *Hoechst*/Komisija (*Recueil*, 2859. lpp.).

nodibinot Pamattiesību aģentūru [121], izveidojot par pamattiesībām atbildīgā komisāra amatu [122], atbalstot humanitārās palīdzības projektus pasaulē [123] un transformējot Pamattiesību hartu no teksta, kurš nav saistošs ("ieteikuma tiesību akts") primārajā tiesību aktā [124]. Līdz ar to pamattiesības ir Savienības kā ekonomiskās, tiesiskās un sociālās integrācijas attīstības procesa, kura mērķis ir nodrošināt mieru un labklājību visiem tās pilsoņiem, pamatelements.

Lietā *Bosphorus* [125] Strasbūras tiesa tā arī norādīja, ka Eiropas Savienības Tiesai ir nozīmīga loma ECPAK un tās protokolos noteikto tiesību aizsardzībā, jo tie attiecas uz ES tiesību regulētajiem jautājumiem — funkcija, kas kļūs arvien nozīmīgāka līdz ar Eiropas Savienības pievienošanos ECPAK [126]. Tāpēc Tiesai ir svarīgi nodrošināt, lai Līgumi tiktu atbilstīgi interpretēti, norādot uz ES pamattiesību esošo lomu un nozīmi.

ES pamattiesību piemērošanas joma

155. Protams, šī Tiesa kā tāda nav "cilvēktiesību tiesa". Kā augstākā ES tiesību interpretēšanas instance Tiesa tomēr ir atbildīga, lai tiktu nodrošināta šādu tiesību ievērošana Savienības kompetences ietvaros.

156. Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru uz ES pamattiesībām var pamatoties tikai tad, ja apstrīdētā tiesību norma attiecas uz ES tiesību piemērošanas jomu [127]. Rūpīgi tiek izvērtēta institūciju veikto pasākumu atbilstība ES pamattiesībām. Izvērtējumu piemēro arī dalībvalstu rīcībai, ieviešot ES tiesību noteikumus, vai noteikumus, kas vispārīgi attiecas

121 — Skat. Padomes 2007. gada 15. februāra Regulu (EK) Nr. 168/2007, ar ko izveido Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru (OV L 53, 1. lpp.), un Padomes 2008. gada 28. februāra Lēmumu 2008/203/EK, ar ko Regulu (EK) Nr. 168/2007 īsteno attiecībā uz Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras daudzgadu pamatprogrammas pieņemšanu laikposmam no 2007. gada līdz 2012. gadam (OV L 63, 14. lpp.).

122 — Pirmo reizi viens no Komisijas priekšsēdētāja vietniekiem ir Tiesiskuma, pamattiesību un pilsonības komisārs.

123 — Skat., cita starpā, Padomes 1996. gada 20. jūnija Regulu (EK) Nr. 1257/96 par humāno palīdzību (OV L 163, 1. lpp.) un Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 20. decembra Regulu (EK) Nr. 1889/2006 par finanšu instrumenta izveidi demokrātijas un cilvēktiesību atbalstam visā pasaulē (OV L 386, 1. lpp.).

124 — Saskaņā ar LES 6. panta 1. punktu Pamattiesību hartā noteiktajām tiesībām, brīvībām un principiem tiek piešķirts "tāds pats juridiskais spēks kā Līgumiem".

125 — Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Bosphorus Hava Yollari Turizm* pret Īriju (*Recueil des arrêts et décisions*, 2005-VI).

126 — Skat. LES 6. panta 2. punktu un 8. Protokolu par Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 2. punktu, kas attiecas uz Savienības pievienošanos Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai.

127 — 1975. gada 28. oktobra spriedums lietā 36/75 *Rutili* (*Recueil*, 1219. lpp., 26. punkts), 1986. gada 15. maija spriedums lietā 222/84 *Johnston* (*Recueil*, 1651. lpp., 17.–19. punkts) un 1987. gada 15. oktobra spriedums lietā 222/86 *Heylens* u.c. (*Recueil*, 4097. lpp., 14. un 15. punkts).

uz ES tiesību piemērojamību [128]. Tas ir acīmredzami delikāts aspekts [129], jo attiecina ES pamattiesību aizsardzību uz to katras dalībvalsts jomu, kurā tā pastāv līdzās valsts tiesību aktos vai ECPAK noteiktajiem pamattiesību aizsardzības standartiem. Jautājumi, kas ir saistīti ar dažādo sistēmu (ES tiesības, valsts konstitucionālās tiesības un ECPAK) aizsardzības līmeņu pārklāšanos un ES tiesībās garantēto pamattiesību aizsardzības pakāpi, ir labi zināmi [130], tāpēc tos šeit nevērtēšu.

157. Tiesa savu sākotnējo apgalvojumu spriedumā lietā *Wachauf* [131], ka "[pamattiesību] prasības ir saistošas dalībvalstīm, ieviešot [ES] noteikumus", ir plaši nostiprinājusi judikatūrā. Zīmīgi, ka šo nosacījumu piemēro, ja dalībvalsts noniecina ES tiesībās garantētās ekonomiskās pamatbrīvības [132]. Spriedumā lietā *Carpenter* [133] Tiesa šo aspektu vēl vairāk izpētīja, pamatojoties uz "cold-calling" praksi lietā *Alpine Investments* [134], lai aizsargātu savā dalībvalstī dzīvojoša ES pilsoņa (Kārpenters), kurš sniedz pakalpojumus klientiem citās dalībvalstīs, pamattiesības. Atzīstot, ka Kārpenteres kundzes izraidīšana būtu nesamērīga ar Kārpentera kunga tiesību uz ģimenes dzīvi ierobežojumu, Kārpenterei — trešās valsts pilsonei, kura, iespējams, nebūtu varējusi izmantot ES tiesības uz brīvu pārvietošanos, — tika piešķirtas uzturēšanās tiesības, pamatojoties uz tiesību uz ģimenes dzīvi iespējamo pārkāpumu.

158. Tomēr Tiesa ES pamattiesību piemērošanas jomai ir noteikusi ierobežojumus — it īpaši attiecībā uz situācijām, kuras tā ir

128 — Skat., cita starpā, 1986. gada 25. novembra spriedumu apvienotajās lietās 201/85 un 202/85 *Klensch* u.c. (*Recueil*, 3477. lpp., 10. un 11. punkts), 1989. gada 13. jūlija spriedumu lietā 5/88 *Wachauf* (*Recueil*, 2609. lpp., 22. punkts), 1994. gada 24. marta spriedumu lietā C-2/92 *Bostock* (*Recueil*, I-955. lpp., 16. punkts) un 2003. gada 10. jūlija spriedumu apvienotajās lietās C-20/00 un C-64/00 *Booker Aquaculture* un *Hydro Seafood* (Krājums, I-7411. lpp., 68. punkts).

129 — Skat., piemēram, 2000. gada 11. janvāra spriedumu lietā C-285/98 *Kreil* (Krājums, I-69. lpp., 15. un 16. punkts).

130 — Skat., cita starpā, Vācijas *Bundesverfassungsgericht* [Federālās Konstitucionālās tiesas] 1974. gada 29. maija spriedumu, zināmu kā "Solange I" (*2 BvL* 52/71) un 1986. gada 22. oktobra spriedumu zināmu kā *Solange II* (*2 BvR* 197/83), Itālijas *Corte Costituzionale* [Konstitucionālās tiesas] 1989. gada 21. aprīļa spriedumu (Nr. 232, *Fragd*, *in Foro it.*, 1990, I, 1855), Spānijas *Tribunal Constitucional* [Konstitucionālās tiesas] 2004. gada 13. decembra deklarāciju (DTC 1/2004) un iepriekš 125. zemsvītras piezīmē minēto Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā *Bosphorus*.

131 — Minēts iepriekš 128. zemsvītras piezīmē (19. punkts).

132 — Skat., cita starpā, 1991. gada 18. jūnija spriedumu lietā C-60/89 *ERT* (*Recueil*, I-2925. lpp., 42. un nākamie punkti), 2003. gada 12. jūnija spriedumu lietā C-112/00 *Schmidberger* (*Recueil*, I-5659. lpp., 75. punkts) un 2004. gada 14. oktobra spriedumu lietā C-36/02 *Omega* (Krājums, I-9609. lpp., 30. un 31. punkts).

133 — Minēts iepriekš 20. zemsvītras piezīmē (43. un 44. punkts).

134 — Minēts iepriekš 52. zemsvītras piezīmē.

atzinusi par tādām, kas neietilpst ES tiesību piemērošanas jomā.

159. Tādējādi lietā *Maurin* [135] pret atbildētāju tika iesniegta prasība par produktu tirdzniecību, kuriem beidzies derīguma termiņš ("use by"). Viņš apgalvoja, ka, izskatot prasību valsts tiesā, nav ievērotas viņa tiesības uz aizstāvību. Tiesa norādīja, ka, lai gan pastāv direktīva, saskaņā ar kuras prasībām uz pārtikas precēm jānorāda termiņš, līdz kuram tās drīkst tirgot ("sell by"), tā *ne*regulē atbilstoši marķētu pārtikas produktu tirdzniecību, kuriem beidzies derīguma termiņš. Līdz ar to pārkāpums, kurā apsūdzēja atbildētāju, "attiecās uz valsts tiesisko regulējumu, kas neatbilst [ES] tiesību piemērošanas jomai […], tāpēc Tiesai [nebija] jurisdikcijas noteikt, vai šādam pārkāpumam piemērojamie procesuālie noteikumi ir tiesību uz aizstāvību un procesam piemītošā sacīkstes rakstura nodrošināšanas principu pārkāpums" [136].

160. Līdzīgi lietā *Kremzow* [137] Tiesa noraidīja Austrijā notiesāta Austrijas pilsoņa prasības, taču, izskatot viņa apelācijas sūdzību, Strasbūras tiesa atzina ECPAK 6. pantā noteikto tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumu. Viņš pieprasīja kompensāciju un apgalvoja, ka viņa ES tiesībās noteiktās tiesības uz brīvu pārvietošanos ir ierobežotas nelikumīgā ieslodzījuma dēļ. Tiesa nepiekrita šiem argumentiem, norādot, "lai arī jebkādi brīvības atņemšanas pasākumi var kavēt personu izmantot savas tiesības uz brīvu pārvietošanos […], tikai pats pieņēmums tās izmantot vēl neizveido pietiekamu saikni ar [ES] tiesībām, lai attaisnotu [ES] nosacījumu piemērošanu" [138].

161. Tomēr lietā *Kremzow* pasludinātais spriedums būtiski papildina agrāko judikatūru. Apstiprinot prasības pieņēmuma dabu, Tiesa lēma, ka, tā kā "Kremzovs [*Kremzow*] par slepkavību un nelikumīgu šaujamieroču glabāšanu tika notiesāts saskaņā ar valsts tiesību normām, kurām nebija jānodrošina atbilstība [ES] tiesību nosacījumiem, [tad] pamata prāvā piemērojamais valsts tiesiskais regulējums neattiecas uz [ES] tiesību piemērošanas jomu" [139]. Tieši pretēji, šķiet, tā uzskata, ka būtiska saikne ar ES tiesībām *varētu* būt pastāvējusi, ja noziegums būtu bijis saistīts ar

135 — 1996. gada 13. jūnija spriedums lietā C-144/95 *Maurin* (*Recueil*, I-2909. lpp.).

136 — Spriedums lietā *Maurin* (12. un 13. punkts).

137 — 1997. gada 29. maija spriedums lietā C-299/95 *Kremzow* (*Recueil*, I-2629. lpp., 15. punkts).

138 — Spriedums lietā *Kremzow* (16. punkts).

139 — Iepriekš 137. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Kremzow* (17. un 18. punkts).

kādu no ES politikas jomām (piemēram, tas izdarīts, lai nodrošinātu atbilstību ES sekundārajos tiesību aktos noteiktajiem ES tiesību mērķiem) [140].

162. Vai ir iesaistīta īpaša tiesību joma un ES kompetences pakāpe atbilstīgā tiesiskā regulējuma jomā attiecībā uz pamattiesību jautājumu? Šķiet, jautājums ir pietiekami svarīgs, lai to uzdotu. Vēlme veicināt atbilstošu pamattiesību aizsardzību nedrīkst izraisīt kompetences piesavināšanos. Kamēr Eiropas Savienības pilnvaru apjomu nosaka kompetences piešķiršanas princips, šī principa ierobežojumi jāievēro attiecībā uz ES pamattiesībām [141].

163. Pārskatāmība un skaidrība uzstāda prasību pārliecinoši noteikt "Savienības tiesību piemērošanas jomas" nozīmi ES pamattiesību aizsardzībā. Manuprāt, visskaidrākais nosacījums būtu tāds, kas ES pamattiesību aizsardzību nepadarītu atkarīgu ne no tieši piemērojama Līguma nosacījuma, ne sekundārā tiesību akta pieņemšanas, bet gan *ES materiālās kompetences esamības un piemērošanas jomas*. Citiem vārdiem sakot, pieņemot, ka ES ir kompetence (ekskluzīva vai jaukta) noteiktā tiesību jomā, nosacījums paredzētu, ka ES pamattiesībām jāaizsargā ES pilsoņi, *pat ja šāda kompetence vēl nav izmantota*.

164. Kāpēc izvirzu šādu priekšlikumu?

165. Dalībvalstis ir piešķīrušas Eiropas Savienībai pilnvaras, kas dod tai tiesības pieņemt tiesību aktus, kuri ir prioritāri pār valsts tiesībām un var būt tiešas iedarbības. Tādējādi, ja šādas pilnvaras Eiropas Savienībai ir piešķirtas, tai jābūt gan kompetentai, gan atbildīgai par pamattiesību garantēšanu neatkarīgi no to faktiskās izmantošanas. ES "ir dibināta, pamatojoties uz vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības" [142]. Šai Līgumā ietvertajai garantijai nebūtu jābūt atkarīgai no likumdošanas kompetences

140 — Skat. 2005. gada 13. septembra spriedumu lietā C-176/03 Komisija/Padome (Krājums, I-7879. lpp.).

141 — Skat., cita starpā, 2000. gada 5. oktobra spriedumu lietā C-376/98 Vācija/Parlaments un Padome (*Recueil*, I-8419. lpp., 83. punkts), 2008. gada 3. septembra spriedumu apvienotajās lietās C-402/05 P un C-415/05 P *Kadi* un *Al Barakaat International Foundation*/Padome un Komisija (Krājums, I-6351. lpp., 203. punkts), 2009. gada 30. aprīļa spriedumu apvienotajās lietās C-393/07 un C-9/08 Itālija/Parlaments (Krājums, I-3679. lpp., 67. punkts) un 2009. gada 1. oktobra spriedumu lietā C-370/07 Komisija/Padome (Krājums, I-8917. lpp., 46. punkts).

142 — LESD 2. pants. Iepriekš LES 6. panta 1. punktā bija noteikts, ka "Savienība ir dibināta uz visām dalībvalstīm kopīgiem brīvības, demokrātijas, cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošanas un tiesiskuma principiem".

faktiskas izmantošanas. Eiropas Savienībā, kas dibināta, pamatojoties uz pamattiesībām un tiesiskumu, aizsardzībai nav jābūt atkarīgai no iestāžu likumdošanas iniciatīvām un politiskā procesa. Šāda nejauša tiesību aizsardzība ir tiešs pretstats veidam, kādā mūsdienu demokrātijas atzīst valsts likumīgās pilnvaras [143].

166. Šādai pieejai būtu vairākas priekšrocības.

167. Pirmkārt, netiek veidotas vai veicinātas neīstas vai uz pieņēmumu balstītas "saiknes ar ES tiesībām", kuras pagātnē radīja neskaidrības vai iespējami paplašināja Līguma nosacījumu piemērošanas jomu. Personai, kura izmantojusi tiesības uz brīvu pārvietošanos, nebūtu jāpierāda saikne starp pamattiesībām, uz kurām tā pamatojusies un kas padarījušas iespējamu šo pārvietošanos [144]. Personai, kura vēl nav izmantojusi šādas tiesības, nebūtu tas jādara, lai tikai radītu apstākļus, kas ļautu pamatoties uz pamattiesību aizsardzību [145] (šajā ziņā tiesības brīvi pārvietoties, lai saņemtu pakalpojumus, iespējams, ir visvieglāk izmantojamās no četrām pamatbrīvībām). Vairs nepastāvētu pret dalībvalsts pavalstniekiem vērsta atgriezeniskā diskriminācija saistībā ar ES pamattiesību aizsardzības nodrošināšanu ES pilsoņiem un šīs dalībvalsts pilsoņiem, kuri *izmantojuši* tiesības uz brīvu pārvietošanos [146]. Nākotnē vairs nepastāvētu (attiecībā uz ES pamattiesībām) pretrunas starp pilnībā un daļēji harmonizētām politikām. Tiesiskās noteiktības ziņā uzlabojumi būtu nozīmīgi.

168. Otrkārt, šāda pieeja saglabā ES pilnvaru četrus stūrakmeņus. ES tiesībās noteiktā pamattiesību aizsardzība būtu atbilstoša tikai tad, ja to izraisošie apstākļi attiektos

143 — Locke, J. *Two Treatises of Government*. Kembridža: Cambridge University Press, 1988, II grāmata, II sadaļa.

144 — Iepriekš 50. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Singh*, 72. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Cowan* un 20. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Carpenter* attiecas uz apstākļiem, kuros saikne starp tiesībām brīvi pārvietoties un ES tiesībās paredzētajām pamattiesībām/papildu aizsardzību nebija īpaši tieša. Nevēlos apšaubīt šajās trīs lietās Tiesas pieņemtā lēmuma pareizību, vērtējot to no tiesību aizsardzības perspektīvas. Mans mērķis ir tikai uzsvērt šādas aizsardzībai piemērotās saiknes dažkārt tik trauslo dabu.

145 — Iepriekš 24. zemsvītras piezīmē minētajā lietā *Akrich* iesaistītā ģimene sarunā ar kompetentajām valsts amatpersonām neslēpa faktu, ka sieva devās uz Īriju strādāt pagaidu darbu, lai kopā ar vīru varētu atgriezties Apvienotajā Karalistē un, pamatojoties uz Kopienu tiesībām, pieprasīt viņam ieceļošanas tiesības.

146 — Skat. iepriekš 18. zemsvītras piezīmē minēto spriedumu lietā *Gouvernement de la Communauté française* un *Gouvernement wallon*.

uz ES ekskluzīvo vai jaukto kompetenci [147]. Kompetences veids būtu svarīgs, nosakot atbilstošu aizsardzības piemērojamību. Jauktās kompetences gadījumā, ņemot vērā šīs kompetences būtību, ES noteiktā pamattiesību aizsardzība būtu kā valsts tiesību aktos paredzētās aizsardzības papildinājums [148]. (Tas atspoguļo iepriekš ieteikto pieeju attiecībā uz atgriezenisko diskrimināciju.)

Savienības jauktās vai ekskluzīvās kompetences jomās, dalībvalstis varētu atsevišķās īpaši svarīgās jomās pieņemt konkrētākus ES sekundāros tiesību aktus (piemēram, imigrācijas vai krimināllikumu), kuros *būtu noteikta* atbilstoša ES pamattiesību apjoma definīcija, nevis ar pamattiesībām saistīto problēmu risināšanu atstāt *ad hoc* Tiesas ziņā, kad tās tiek apstrīdētas.

169. Treškārt, ja būtu zināms, ka ES tiesībās noteiktās pamattiesības tiktu garantētas visās

147 — Attiecībā uz ekskluzīvo un jaukto kompetenci skat. 1976. gada 15. decembra spriedumu lietā 41/76 *Donckerwolcke* un *Schou* (*Recueil*, 1921. lpp., 32. punkts), 1986. gada 18. februāra spriedumu lietā 174/84 *Bulk Oil* (*Recueil*, 559. lpp., 31. punkts) un 1977. gada 16. marta spriedumu lietā 68/76 Komisija/Francija (*Recueil*, 515. lpp., 23. punkts). Par šo noteikumu piemērošanu ES ārējai kompetencei skat., cita starpā, 1971. gada 31. marta spriedumu lietā 22/70 Komisija/Padome, saukta "AERT" (*Recueil*, 263. lpp.).

148 — Pamattiesību hartu paskaidrojošajās piezīmēs ir skaidri noteikts: "Savienībā garantētajām pamattiesībām nav citas ietekmes, kā vien tā, ko nosaka Līgumi. Līdz ar to [..] Savienības institūcijām būtu pienākums veicināt Hartā noteiktos principus tikai tad, ja to paredz Līgumi." Tomēr piezīmēs ir arī noteikts, ka "tas ir pašsaprotami, ka Līguma par Eiropas Savienību 6. pantā atsauces uz Hartu iekļaušana nevar pati par sevi tikt uztverta kā dalībvalstu darbības jomas paplašinoša attiecībā uz "ES tiesību ieviešanu". Kā es to saprotu, šajās piezīmēs skaidri ir uzsvērta ES tiesībās noteikto pamattiesību aizsardzības saikne ar ES kompetences pakāpi. Kopumā ņemot, gan ES, gan valsts tiesībām ir jānodrošina adekvāta pamattiesību aizsardzība (vismaz attiecībā uz Pamattiesību hartā un ECPAK noteiktajām pamattiesībām).

170. Ceturtkārt, šāda ES pamattiesību piemērošanas jomas definīcija atbilstu Savienības pilsonības būtībai, proti, "Savienības pilsoņa statuss ir paredzēts kā dalībvalstu pilsoņu pamatstatuss" [149]. Šāds statuss zaudē savu jēgu, ja pamattiesības tiek uztvertas daļēji vai fragmentāri; ja tās ir atkarīgas no kādas saistītas pamatnormas tiešās iedarbības vai Eiropas Padomes vai Parlamenta izmantotajām likumdošanas tiesībām. Galu galā tikai viengabalaina ES tiesībās noteikto pamattiesību aizsardzība visās ES ekskluzīvās vai

149 — Skat. iepriekš 40. zemsvītras piezīmē minēto judikatūru.

jauktās kompetences jomās atbilstu ES pilsonības jēdzienam.

171. Lai arī šīs priekšrocības ir nozīmīgas, uzskatu, ka Tiesa nevar vienpusēji šādi rīkoties šajā tiesvedībā.

172. Ja ES pamattiesību piemērošana būtu atkarīga vienīgi no ES ekskluzīvās vai jauktās kompetences esamības, ES tiesiskajā un politiskajā sistēmā tiktu ieviests acīmredzams federāls elements. Īsāk sakot, šādas izmaiņas atbilstu ASV konstitucionālajās tiesībās notikušajām izmaiņām pēc lēmuma lietā *Gitlow* pret Ņujorku [150], ASV Augstākajai tiesai paplašinot Konstitūcijas 1. grozījumā paredzēto tiesību pieejamību štatiem pašiem par sevi. Saskaņā ar tā saukto "iekļaušanas" judikatūru, kas pamatota ar 14. grozījumā noteiktā "pienācīga procesa" nosacījumu, nav jāpārvietojas starp štatiem un Kongresam nav jāizdod tiesību akti. Augstākā tiesa noteica, ka noteiktas pamattiesības ir tik nozīmīgas, ka tās "ir starp tām personas pamattiesībām un brīvībā, kuras […] no štatu ietekmes aizsargā pienācīga procesa nosacījums" [151].

173. Šāda Amerikas "iekļaušanas" doktrīnas ietekme ir labi zināma. Šāda veida pārmaiņas ietekmētu ES tiesībās noteikto pamattiesību būtību gan tiesiski, gan politiski. Tas līdz ar to prasa judikatūras attīstību *un* ES (tās dalībvalstu) likumdevēju skaidru politisku uzstādījumu, norādot uz pamattiesību jauno lomu ES.

174. Šajā tiesvedībā lietas apstākļu rašanās brīdis ir H. Ruisa Sambrano otrā bērna, Djego, dzimšanas diena — 2003. gada 1. septembris.

150 — 268 ASV 652 (1925).

151 — Vairāk par lietu *Gitlow* pret Ņujorku un "iekļaušanas"doktrīnu skat. Cortner, R., *The Supreme Court and the Second Bill of Rights: The Fourteenth Amendment and the Nationalization of Civil Liberties*, Madisona: University of Wisconsin Press, 1981; Henkin, L., ""Selective Incorporation" in the Fourteenth Amendment", no: *Yale Law Journal*, 1963, 74.–88. lpp., un Pohlman, H. L., *Justice Oliver Wendell Holmes: Free Speech & the Living Constitution*, Ņujorka: NYU Press, 1991, 82.–87. lpp.

Tas ir notikums (Savienības pilsoņa statusa iegūšana), pamatojoties uz kuru — ja H. Ruisam Sambrano ir taisnība — Beļģijas iestādēm vajadzēja atzīt viņa atvasinātās uzturēšanās tiesības un attiecīgi izskatīt viņa pieteikumu piešķirt bezdarbnieka pabalstu.

175. Tajā brīdī kopš Līguma par Eiropas Savienību apstiprināšanas Māstrihtā tajā nebija veiktas būtiskas izmaiņas. Atzinumā lietā 2/94 Tiesa ir skaidri noteikusi, ka uz to brīdi Eiropas Kopiena nebija tiesīga ratificēt Eiropas Cilvēktiesību konvenciju [152]. Pamattiesību harta joprojām bija tikai ieteikuma tiesību akts, kuram nebija tiešās iedarbības vai Līguma spēka. Lisabonas līgums nebija pat vēl apspriests. Ņemot vērā minēto, domāju, ka nav notikusi tāda ES pamatu konstitucionālā attīstība, kas varētu attaisnot apgalvojumu, ka uz ES tiesībās noteiktajām pamattiesībām var pamatoties kā uz patstāvīgām tiesībām.

176. Atbildot uz pēdējiem manis formulētajiem jautājumiem, secinu, ka lietas faktisko apstākļu laikā ne trešās valsts pilsonis, ne Savienības pilsonis, atrodoties savas pilsonības vai citas dalībvalsts teritorijā, nevarēja pamatoties uz ES tiesībās noteiktajām tiesībām uz ģimenes dzīvi kā uz patstāvīgām tiesībām, nepastāvot citai saiknei ar ES tiesībām.

177. Ar šādu atbildi es piekrītu, ka Tiesai šajā lietā nav atklāti jāveic izmaiņas. Tomēr uzskatu, ka (drīzāk ātrāk nekā vēlāk) Tiesai būs vai nu jāiet kopsolī ar notikumu attīstību vai arī jāignorē jau notikušie likumdošanas un politiskie sasniegumi. Pienāks brīdis, kad Tiesai būs jāizskata lieta — iespējams, atbildot uz valsts tiesas lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu —, kurā tai tiks prasīts izskatīt jautājumu par to, vai Savienība neatrodas uz konstitucionālo pārmaiņu sliekšņa (kā jau Tiesa to pati daļēji paredzēja, sniedzot atzinumu Nr 2/94). Lai arī šobrīd uz šo jautājumu nav jāatbild, tas drīz var kļūt aktuāls.

152 — 1996. gada 28. marta atzinums lietā 2/94 (*Recueil*, I-1759. lpp., 6. punkts).

Secinājumi

178. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, uzskatu, ka Tiesai uz *Tribunal du travail de Bruxelles* uzdotajiem jautājumiem ir jāatbild šādi:

"LESD 20. un 21. pants (iepriekš — EKL 17. un 18. pants) ir jāinterpretē tādējādi, ka tie piešķir tiesības uzturēties dalībvalstu teritorijā — tiesības, kas ir balstītas uz Savienības pilsonību un nav atkarīgas no tiesībām pārvietoties starp dalībvalstīm. Šie nosacījumi neliedz dalībvalstij atteikties piešķirt atvasinātas uzturēšanās tiesības uz uzturēšanos Savienības pilsoņa, kurš ir iesaistītās dalībvalsts pilsonis un kurš vēl nav izmantojis tiesības uz brīvu pārvietošanos, augšupējam radiniekam, ar nosacījumu, ka šis lēmums ir saderīgs ar samērīguma principu;

LESD 18.pants (iepriekš — EKL 12. pants) ir jāinterpretē tādējādi, ka tas aizliedz atgriezenisko diskrimināciju, ko rada LESD 21. panta mijiedarbība ar tādu valsts tiesību normu, kura izraisa ar ES tiesībām aizsargāto pamattiesību pārkāpumu, gadījumā, ja valsts tiesību normās netiek nodrošināta vismaz līdzvērtīga aizsardzība;

faktu pamata lietā rašanās laikā uz pamattiesībām uz ģimenes dzīvi saskaņā ar ES tiesībām kā uz patstāvīgām tiesībām neatkarīgi no jebkādas citas saiknes ar ES tiesībām nevarēja atsaukties ne trešās valsts pilsonis, ne arī Savienības pilsonis, atrodoties savas pilsonības dalībvalsts vai citas dalībvalsts teritorijā."